

"Heter Kiruv"

Show# 263 | March 14th 2020

Riddle of the Week

שולחן ערוך אורח חיים סימן שז סעיף א

ודבר דבר (ישעיה נח, יג): שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול; הלכך אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר, ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבות.

Coronavirus

מגן אברהם סימן שטז ס"ק כג

ואותן אנשים שהורגים השממית שקורין שפי"ן בל"א נ"ל דאיסור גמור הוא דהא אינה מזקת אף דיש לחוש שיפול לתוך המאכל מ"מ מלתא דלא שכיחא הוא ויכול לכסות המאכל וגם אחד מאלף שהיא מסוכנת במאכל לכן יש למחות בידם:

מגן אברהם סימן של ס"ק ג

משנין. ואפי' למ"ד בסי' שכ"ח סי"ב דלא בעי ס"ק ג' שינוי הכא שאני מפני שכאב היולדת דברי טבעי הם ואין א' מאלף מתה מחמת לידה לפיכך החמירו לשנות (מ"מ) ואם צריכה לשמן לא תשים שמן בשער' ותבא אצלה ותסחט אותה אלא תביא בכלי תלוי בשער' דמוטב לעשות הוצא' ע"י שינוי מבלי איסור אחר מלהוסיף איסור סחיטה (ב"י) ועס"י ש"כ:

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן ס

ואפשר על צד הריחוק אחת מני אלף דיצמח מזה סכנה, דאף דאין אנו דנין אותו כעת בכלל סכנה או ספק סכנה מ"מ כיון דאיכא צד אפשרות לבא לזה קורא בלשון סכנה, והשורש דאיכא דחק וכאב וצער גדול וכיון דגם בעץ איכא צער בנטילתו ונראה כן במוחש הוצרך הר"ש לחלק דבמתכת איכא צער טפי.

רמ"א יורה דעה סימן קטז סעיף ה

עוד כתבו שיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר, ויש לצאת מן העיר בתחלת הדבר, ולא בסופו (תשובת מהרי"ל סי' ל"ה).

מגן אברהם סי תקעו ס"ק ג והובא במשנה ברורה שם

(ג) על החולאים. וה"ה כשאבעבועות פורחים בתינוקות ומתים יש לגזור תענית וכבר חבר הגאון מוהר"ר משה שליחה ע"ז ובשל"ה כתב דכל אחד יבריח בניו מן העיר בעת הזאת ואם לא עשו זאת הן חייבין בנפשותם.

צדקתו עם ישראל

עא

מכתב שכתב בזמן המגיפה^א ובו מורה כמה הוראות
איך ומה להתפלל, וכמה הוראות איך להתנהג בעניני
אכילה וכדו'.^ב

בעזה"י, ב' נצבים תקצ"א לפ"ק פוזנא.

שוכט"ס וחיים וברכה ע"ע לנפש ידיד נפשי ומחמד לבבי
הרב המופלג חריף ובקי חרוץ ושנון זי"ר כקש"ת מה"ו
אלי' נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פלעשעני^ב.

מכתבו הגיעני, בענין תפלה בבית הכנסת, לדעתי זה אמת
שהקיבוץ במקום צר אינו נכון אבל אפשר להתפלל כתות וכתות ובכל
פעם במתי מעט, ערך ט"ו אנשים, ויתחילו כאור הבקר ואחרי' כת

(א) המגפה המדוברת כאן החלה בשעת התקוממות פולין נגד רוסיה בשנת תקצ"א, בעקבות המלחמה נתרוששו פולין וגם שאר המדינות שהיו בקשרי מסחר עם פולין (ועקב כך שלח רבינו את המכתב הבא, עיי"ש), בגמר המלחמה החלה להיראות מחלת החולי-ירע שהתפשטה במהירות בפולין וסביבותיה, הרשויות נקטו באמצעים לעצירת המגיפה, ורבינו הודיע לשלטונות שהוא מצטרף ליחמתם להיות לעזר לעצירת המגיפה, רבינו תיקן אז תקנות רבות כמוזכר במכתבים הללו, ואכן תקנותיו של רבינו סייעו לעצירת המגיפה, עזרתו הרבה של רבינו היתה חשובה כ"כ עד שועד העיר ראה לנכון להודיע זאת לשלטונות ואכן עקב כך העניק המלך הפרוסי מכתב תודה לרבינו (אשר רבינו מזכירו במכתב הבא) ונדפס בחוט המשולש.

(ב) ה"ה הגאון המפורסם רבי אליהו גוטמאכר. נולד בר"ח אב תקנ"ו בעיר בארעק הסמוכה לפוזנא, עורו בצעירותו עלה להסתופף ולשמוע לקח אצל רבינו ושם נתעלה מעלה מעלה עד שהיה לא' מגדולי תלמידי רבינו. בשנת תקפ"ב נתמנה לאב"ד בק"ק פלעשען ושם ניהל גם ישיבה גדולה, בשנת תקצ"ט לערך נתמנה לאב"ד בגריידיץ. לעת זקנותו נתפרסם לאיש מופת ורבים נושעו על ידו. היה מתומכיה הגדולים של רעיון ישוב ובנית אר"י, ובשנת תרכ"א אף פירסם אגרת בו מעורר את אחיו לתמוך ולחזק את הישוב בא"י. נדפסו ממנו כמה וכמה ספרים וכפרט לאחרונה שנדפסו תשובותיו וחידושיו על הש"ס. נלב"ע בכ"ד תשרי תרל"ה.

אחרת, ויהי' מיוחד לאנשים אלו באיזהו זמן יבואו להתפלל שם, וכן במנחה. ולומר אחר תפלה ערב ובקר תהלים איזה מזמורים שיבחר מכ"ת, ואח"כ הנוסח אל רחום שמך, ענינו ה' ענינו, מי שענה, ויהי רצון אחר תהלים, ולהזכיר בתוכו גם על המלך י"ה וזרעו ושריו וכל שוכני ארצו, ולומר בבקר ובערב אחר פ' התמיד בצבור כל נוסח פרשת הקטורת אתה הוא שהקטירו כו', ולומר אח"כ נוסח הרבון הנדפס במעמדו' ביום א' אחר הקטורת. ולחוש שלא ידחקו אנשים יותר מהסך הנ"ל לבא לביהכ"נ, ואפשר ע"י עמידת שומר מפאליציי להשגיח בזה שמאחר שיש כבר כפי המספר אל יניחו לאחר לבא לשם עד אחר שישלימו הם, תעריכו מבוקשת זה להמאגיסטראט¹ ושכן נכתב לכם ממני להתנהג כן, ואם יסרבו טוב להעריך להרעגירונג² דפה ובודאי תצליחו אם תזכירו שמי שהזהרתי אתכם שלא להיות קיבוץ גדול בביהכ"נ במקום צר ושיעצתי לכם כסדר הנ"ל וגם האזהרה באמירת תהלים ולהתפלל גם על המלך י"ה.

יקובץ למע"כ תורתו בעד כל נפש ונפש למקטון ועד גדול ואף בעד עובר במעי אמו ששה גדולים פאלניש ומהמקובץ יעשה מכ"ת פדיון נפש, ואם הרצון לשלוח גם לי מזה סך מה לעשות פ"נ אעשה בלב ונפש והמעות תחולק לעניים.

ולהשמר מאוד מלהתקרר, טוב להתלבש כל אחד במפה פלאנעלי³ חגור על הבטן. שלא לאכול מאכלים רעים וביחוד גורקען⁴, ולמעט באכילת פירות ודגים ושתיית שכר, שלא לאכול על השוכע, וטוב יותר לאכול פעמים הרבה ובכל פעם שלא במרובה. להיות נקי שלא להשהות טינוף וליכלוך בבית, ובכלל הזה להחליף איזה פעמים בשבוע כתונת מכובס ונקי. שלא לדאוג ולהרחיק כל מיני עצבות. שלא לילך בלילה באויר העיר, בצהרים כשהחמה זורחת טוב לטייל על פני השדה לשאוב אויר, ולפתוח החלונות בבקר שיבא אויר בהחדרים⁵. שלא לילך מחוץ לביתו על ליבא ריקנא, לאכול איזה גרגרים חרדל אליבא ריקנא וליקח

ג) לרשויות. ד) סוג בד מסויים. ה) מלפפונים

ו) מן הענין לציין בזה לדברי הרבינו בחיי בפ' קרח עה"פ "הברלו מתוך העדה", אשר הביאם רבינו בחידושיו לשו"ע (יו"ד סי' קט"ז ס"ה, עמש"כ שיש לברות מן העיר כשדבר בעיר), וז"ל: ומה שהצריך לומר הברלו והקב"ה יש בידו להמית ולהחיות וכו' אלא כדי שלא ידבק בהם האויר הרע שבמכת הדבר.

רינדע מן אייכענהאלץ. לשאוב במים ולרחוץ בזה שחרית פניו וידיו. לזלף החדרים איזה פעמים בחומץ חזק וטוב מעורב במי וורדים.

כ"ד ידיו ואוה"נ המברכו בכוח"ט, הק' עקיבא גינז מא"ש

עב

מכתב ששלח (בעיזכ"פ תקצ"ב) לקהילות המבורג לונדון
אמסטרדם וביקשם לבוא לעזרת קהילתו בתמיכה
כלכלית בשעה שהחלה להיראות מגיפת החולירע

כבוד ה' יהי' חופף עליכם ראשיכם שבטיכם וזקניכם תראו
שמחות וגיל במחוגת משפחותיכם ברכות שמים מעל יריקו
כל טוב במעונותיכם ה"ה הקצינים הנגידים המפוארים לשם
ולתהלה מנהלי עדת ישורון ק"ק ... ובראשם אדונם הרב ...

מאת מגידי חדשות (צייטונגען) שמעתם כי החלי-רע בעוה"ר
מועף ביעף אלינו וקונן פה עירינו, העלתה באשה וצחנתה בקריתנו,
הנה היא הורגה הרוגי וברגזה רחם בל תזכרה^א, כוסה בידה חמר מלא
מסך ותגר מזהי^ב ערכה שולחנה טבחה טבחה^ג והקדיש קרואי^ד אדי
העבים מלאו סך רעל, והמה כאשר ירדו לארץ לא ישובו עד אם כלו
לאכל, בכל אשר תפנה מות ומשחית תריק מדי עברה הכל תקח גם
שב גם ילד לא מצאו מנוח, שוד תנחומי^ה אכזרי היא.

הנה החלי-רע הזאת לשוד ולכפן יצחק, כי היא יורדת חדרי בטן,
אם הוא רק ואין בו המחלה הזאת לא אמרה הוניה^ו כי אם אך נפש אחת
היתה לה לשלל לא תשקוט ולא תנוח עדי גם מגרת בית המת היתה
לה למנה טורפה ורומסה ואין מציל, אין מחסה מתרעלתה, אין מגן
לפני כלי משחיתה וכלי מפצה [=נשקה] לא ידעו שבעה, עקובה מדם

- (א) מלשון הפסוק בחבקוק ג' ב'.
(ב) מלשון הפסוק בתהלים ע"ה ט'.
(ג) מלשון הפסוק במשלי רפ"ג.
(ד) מלי הפ' במשלי (ל' טו-טז). והכונה הוזה הוא די.

Selected audio from our listeners

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Selected emails from our listeners

Answers to the Questions

Dear Reb Ari and Reb Dovid,

Thank you for the wonderful program as always.

It seems the hint that you are referring to in the riddle can be found in the Ohr Hachayim on Shemos 31:16.

He says that the word "V'Shamru" means to guard and that specifically means to guard what we think about and what we say on Shabbos.

The sources are Baitza 13b, Shabbas 113b and of course Yeshaya 58:13.

This is all because of the extra Neshamah that we have on Shabbos.

Kol Tuv,

Levi Silman

Cape Town

Comments on the Show

Dear Mr. Lichtenstein,

Great job with your show, it is very interesting. I listened to your most recent show about the virus and was quite perturbed at your comment that you argue with Rabbonim and Roshei Yeshivas, specifically the way you said it. Sure, there are plenty of things that Rabbonim say that we don't understand or agree with. But I don't believe we can outright say we are right and they are wrong. A little bit of humility is called for. What about Emunas Chachomim? R' Chaim has said not to close shuls. You know, R' Chaim pointed out that one of the areas we should improve on due to the virus is humility. I wouldn't usually voice my opinion but you are broadcasting to thousands of people. I believe people are interested in hearing what the Rabonim have to say about the

subject, not the host. Perhaps this is a reason other hosts gets higher ratings, as you mentioned.

Also, just a comment about the letter of R' Akiva Eiger. The pandemic in his day was cholera. Untreated cholera kills about half of the people it infects, even people that were perfectly healthy beforehand. That is quite a bit worse than the current covid-19 outbreak. And even so, R' Akiva Eiger still allowed minyanim in groups of 15 people. He didn't lock up the shuls. His letter actually shows us not to take excessive measures, more than the situation necessitates.

Wishing you much Hatzlacha and thanks for your show.

Best regards

Sammy Livshin

Hi Rav Dovid!

First off I love your show and I'm an avid listener!

I am a Talmud of Passaic (Rav Meir Stern Shlit"a), Mir, and BMG, and I left Lakewood 4 years ago (with the blessings of my Rebbeim and rosh yeshiva to move on to campus (initially at University of Arizona, now at UMD) to work in Kiruv.

Listening to your most recent podcast episode, 263 'Heter Kiruv', as I was cooking for Shabbos (my wife and I host on average 50 university students each shabbos) was a truly disappointing experience. Along with hundreds of my fellow colleagues nationwide (who are upstanding bnei torah), I follow the guidance of poskim such as Rabbi Beryl Gershenfeld (founder of Meor, which has branches on over 20 campuses in America) and Rabbi Asher Weiss (who is the senior Posek of Olami, which is an international conglomerate consisting of over 300 organizations staffed thousands by bnei Torah kiruv professionals) in all areas of Kiruv and Halacha. Hosting shabbos meals on campus, with all the Torah, Zemiros and Kedusha associated, are all done B'Cheshbon and Shikul. For example then, if a Meor rabbi learns with a female student, he is

following Rabbi Gershynfelds Psak, based on guidance that he personally received from Rav Elyashiv Zatzal.

The podcast played into many stereotypes and anecdotal generalizations, that absolutely do not mirror the reality of the life of a Mekarav or Mekaraves on campus.

What got me to move on to a foreign college campus was the Achryaus, the shouldering of responsibility for Hashems children and his Torah. Not the Kovod, the opportunity for self-growth, not my friends/family approvals.

At the time I was looking for a Lakewood style kollel. B'hashgacha Rutgers University last minute needed a couple to help staff a shabbaton and my wife and I volunteered. Seeing first-hand the Meor Rutgers campus rabbis sense of mission, combined with their care for our brothers and sisters evoked imagery in mind of the greatest leaders in our history who put their people before themselves. Not 'their people' that they could have been coming in droves to them (and in any event would've been learning somewhere) if they had undertaken the role of Rebbi in a yeshiva, but people that they were establishing, being Maamid Talmidim, that otherwise would tragically be overlooked. The fact that certain situations puts Mekarvim outside of comfort element is of no reflection on the priority of our Avodah. I recall my Rebbi's Moshol of Kiruv, of parents who have lost their kid at a national park and are in complete agony. Everybody looks around, yet when they can't find the kid one by one they eventually move on. It gets dark, and it is frigid- yet there is one person still looking for the kid to bring him back to his family. Is he merely outside his comfort zone? Is he just sacrificing on his own interests? Would the child's Father prefer to learn together with him or to go out there and help him bring his kid home?

I hope that in a future episode you can allow a response from the one of the hundreds of Mekarvim and Mekarvos working on campuses and in young professional communities.

With sincere admiration of your podcasting and Harbotzas HaTorah,

I celebrate and enjoy the diversity of viewpoints typical in a Headlines episode, which is why I was particularly let down by this one. In place of different perspectives,

The real disappointment was in the straw-man stereotype that was implicit throughout the episode of what a 'campus Kiruv rabbi' is.

For example, sentiments from Rabbi Feldheim that he is unlike others who "fall over stammering and scared from challenges", & "who create victim-hood by being sweet and tolerant", "are "wishy-washy.. unclear..wavering".

Quotes such as "a lot of people go [into Kiruv] because they think secular culture is so cool"& "drinking with students is their whole Kiruv"

Or for example Rabbi Schwartzman's implications of "Half-baked goods" & "creating good social atmospheres", is all of what Mekarvim are doing on campus (aside from his assertion that any other Mehalechim are all "ineffective").

Rabbi Travis' statement that "many Chashuv people were Nichshal" in Arayos on campus was unfair- while there have been a few documented cases of abuse, it is completely off-putting and dangerous to blame the occupation (campus Kiruv) instead of the perpetrators who groomed and exploited their victims. Perhaps related was his point that campus Mekarvim need to be charismatic, and are effective by teaching proofs of the Torah. And while I myself am by no means a Man D'emor to respond to a Gaon like Rabbi Berkowitz; the leading luminaries and Poskim of Olami, Meor and countless of campus organizations would have a strong counter view to his opinion "Campus is scary, perhaps its disrespectful... but it's very difficult to say to go on to campus."

As to your point about Rabbi Elkan- 1) My boundless and complete respect & admiration of Chabad non-withstanding; Shluchim and Mekarvim have very different Hashkafos in terms of the Avodah of Kiruv and the role Limud HaTorah has. 2) Your questioning seemed to draw a sharp contrast between Chabad and other organizations: "I've seen organizations going to students feeling the need to speak on their own level and get involved with activities that may be philosophically or Halachically against Judaism", & "Is Chabad in general different than other orgs- that do things that are more secular", with his answer similarly distinguishing-others might feel differently but our

whole idea is to be authentic. We care about the person....we must not become the mud."

I'd imagine that an objective listener after listening to the presenters would now conclude that campus rabbis are rogue individuals who compromise on Halacha using 'Heter Kiruv', justifying the means with the end (i.e. drinking beer blue-shirted at a frat party in Ben Yehuda, and maybe being Mezaneh). In reality, a typical Mekerav is a Rabbi. A Melamed Torah. Who combines Harbotzas Torah with the passionate belief that Torah is Morasha Kehillas Yaakov, of every single Jewish, even those that don't know what Sukkos is, or who Yaakov Avinu was, who are in a sorority, or is a leftist.

Part of a network (Olami) of Bnei and Bnos Torah who have well over 10,000 students attending regular Torah classes and Torah based programming. Who live every moment Al Pi Halacha and Daas Torah. Who internalize the pain of 80% of Bnei Yisrael who are alienated from Hashem. Who give up Kosher restaurants, minyanim options, community to become Torah activists. Who relays Torah at an individual level to Jews at levels that will resonate at their individual nekudas habechira. Who demonstrates that Torah isn't an academic classroom subject, but Toras Chaim that is alive- whether in the workplace, in a fraternity, in Ben Yehuda, or in a Starbucks.

In terms of Halachic debate, the questions were relatively straightforward (ie Invitations for Shabbos, learning with women). I'd imagine if the questions were more specific there would be more divergent opinions.

One more point- having a discussion about Kiruv without having anyone on from Olami is analogous to having an episode on Chinuch and not having on any Menahelim or Rabbeim. From our Rabbonim such as HaRav Asher Weiss and HaRav Beryl Gershenfeld, to our executive staff: Rabbis Menachem Deutsch, Avi Cassell, Gideon Shoshan, or from the hundreds of remarkable Mekarvim and Mekarvos on the front lines, so much was missing from what wasn't presented.

B'kovod Rav,

Moshe Schonbrun

בקשר להשיעור של קירוב, מה שכתב הרבי בתשי"א

<https://drive.google.com/file/d/1EybQo0jmOGi3zXdIMGX5JdyhN17LbpMH/view>

SEE* FOOT NOTE

Moishe Hildeshaim

Show Suggestions

Reb Dovid,

When we met a number of weeks ago you asked if I had any suggestions for a show. While perhaps more informational then controversial (maybe), I would love to hear a show that based on Chazal, Rishonim, etc educate on what to expect when Moshiach comes. Inclusive would be Techiyas Hameisim etc.

We all daven and sing for Moshiach but my guess is many of us have a hard time having true Kavana because of a lack of understanding as to what that practically means. Will life continue but we will all be in EY living in peace with everyone having what they need with no jealousy among us? When will Techiyas Hameisim take place and what does that mean? Will my father a'h be able to meet my wife, children and Bli Ayin Hara grandchildren? Will my mother a/h be able to meet my youngest child, daughter in law & son in law and Bli Ayin Hara grandchildren? Will we be bringing Korbonos (and what will that feel like as realistically most people don't find being Makriv an animal to be a spiritual or exhilarating experience). What about din V'Cheshbon? Where will the Tzadikim be? The Reshaim? The Beinonim?

While I would have thought this would have been a show perhaps more suited for Tisha B'Av, in light of the unprecedented (in our lifetime) Mageifa that we're going thru perhaps now would be as good a time as any.

Thank you for your consideration.

Regards,

Benjy Herskovich

Rabbi Shay Schachter

חפץ חיים - חומת הדת חיזוק הדת מאמר ג

כתוב בתורה כי תפגע שור איבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו וכתוב עוד בפרשה תצא לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך וכתב הרמב"ן הוסיף בכאן לומר נדחים כי תועה נקרא שתעה מדרכו ויכול להטות אותו הדרך בלא עמל גדול ועתה הזכיר נדחים שברחו ממנו והרחיקו והזכיר שה הוא כאובד עכ"ל ומזה נוכל להתבונן אם חסה התורה כ"כ על ממונו של ישראל אפילו על חמורו או שיו שתעה והרחיק מן הדרך והוצרך עמל רב להטותו הדרך וכ"ש כמה צריך לרחם על נפש הישראלי שתועה מן הדרך אפילו אם יצטרך עמל רב לזה ולראות להשיבו אל הדרך והנה ידוע מה שכתוב השב תשיבם לאחריך ואחז"ל השב תשיבם אפילו מאה פעמים מזה נלמוד אף בענינינו שצריך לעמול אף מאה פעמים בענין זה להטותם לדרך ד'. ובאמת בזמנינו אפילו החוטאים גמורים מצוי ברובן שאיננו להכעיס ח"ו רק תועים בדרך ע"י איזה פושעים שמתעים אותם מן הדרך והרי הם ממש כשה אובד שאינו יודע איך לשוב אל בית בעליו ומצוה רבה לרחם עליהם ולהורותם הדרך הנכונה וכמו שכתוב והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה וגו'. והנה יש אנשים מבעלי תורה אשר ד' נתן להם חכמה ובינה וראוים להקרא בשם רועי ישראל ויש בכחם לרפאות שבר עמינו להורותם הדרך הסלולה לד'. אין להם לחשות בעת הזאת שע"ז השיים התועים בדרך נעשים אבודים לגמרי בהמשך הזמן וידרש מהם וע"ז רמז הנביא יחזקאל (קפיטל לד) בן אדם הנבא וגו' את הנחלות לא חזקתם וגו' ואת האובדות לא בקשתם וגו' (ועיין בספרי נדחי ישראל בהקדמה שם מבואר היטב ענין הזה) ודרשתי את צאני מידם*):

(* הערה ובאמת כל ענינינו שאנו עוסקין בה דומה למי שראה את חברו טובע בנהר או שאר סכנה שמצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו שנאמר לא תעמוד על דם רעך ואם אין בכחו להציל בעצמו מחויב להשכיר אחרים להציל ואם נתעצל מזה עובר בלאו דלא תעמוד הנ"ל [כדאיתא בחו"מ סימן תכ"ו] ופשוט דה"ה אם רואה לחבירו שנחלה במחלה עצומה ומרוב חלישת דעתו רוצה לאכול דברים הגורמים מיתתו ח"ו בודאי מחוייב בכל כחו למנעו מזה ואף זה כשאנו רואין אנשים שמרוב חלישת דעתם וגודל טרדותם בהבלי הזמן נשתכח מהם תורת ד' וגודל חיוב קיום מצותיו ועי"ז באין לעבור על דברים שנכרת נפשם מארץ החיים בודאי אסור לנו להתעצל מלזרזם לקיים דברי ד' כדי שלא יחול עליהם חרון אף ד' ח"ו כי הקדוש ברוך הוא מאריך אפיה אבל לבסוף גבי דיליה. ודע עוד דכמו שאם אנו רואין לאדם שטובע בנהר אנו מחוייבין לחפש אחרי אנשים שיודעין לשוט בעומק המים ואפילו בשכר כדי שיוכלו להציל את הנטבע וכנ"ל כך בענינינו צריכין לחפש אחרי אנשים דרשנים גדולים וי"א היודעים להמשיך לבן של ישראל לאביהם שבשמים. ע"כ:

והנה ידוע שמנהיגי העדה קרואים בשם עינים וכדכתיב ונעלם מעיני העדה וע"כ אם הם מסיחים דעתם להורותם דרך ד' נחשבו בני העדה כמו ההולך בדרך בעצימת עינים שהוא עלול לבוא לידי סכנה ליפול באחת הפחתים כן ממש בענינינו עלול ההמון לבוא ח"ו לידי סכנת מות ע"י עבירות של חייבי כריתות וכדומה וזהו מה שהבאתי לעיל

בסוף מאמר שני בשם תנא דבי אליהו כל מי שסיפק בידו וכו' עי"ש. ולהיפך אם הוא צופה ומביט על עניניהם ושומרם מלהלכד ברשת היצה"ר שכרו גדול מאוד כי יש שכר מיוחד לפרנסי ישראל לעוה"ב כדאיתא בספרי פ' פנחס והובא ברש"י על הפסוק ויקח את יהושע עי"ש. סליק:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צט

באור איסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בביהכ"נ בשבת כשיודעין שיבואו במאשינעס מ' לעומר תשי"ג.

נשאלתי מהרב ר' נפתלי קארלבאך מדעטראיט אם יש איסור לפני עור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לביהכ"נ כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעס. והשבתי דלהזמין את הרחוקים באופן שאי אפשר שיבואו בלא חלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפנ"ע שהרי הוא עוד באיסור מסית. ואף שאיסור מסית לחיוב סקילה הוא רק מסית לעבוד עכו"ם, מ"מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים כמפורש בסנהדרין דף כ"ט שיליף ר"ש בר נחמן א"ר יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני אף שלא היה חטא ע"ז אלא האיסור אכילה מעץ הדעת. חזינן שאיסור מסית יש לכל עבירה, אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לע"ז, אבל בדיני שמים יענש, ולא ילמדו עליו סנגוריא.

ואיסור לפני עור יש אף באינם רחוקים כ"כ כשיודע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים. ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפנ"ע יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם בהיתר.

ובדבר שרוצה להסתלק מלהיות מעמבער /חבר/ בבית הכנסת שהרבה מהמתפללים שם אין מתנהגים כשורה, דעתי נוטה שאין להסתלק כדי שיהיה מי שימחה בידם, ואין להתייאש לומר שודאי לא ישמעו, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך, ולכן אולי תועיל המחאה להרבה איסורים. אך הוא כ"ז שמתנהגים בביהכ"נ כשורה, אבל אם ישנו ח"ו מסדר ביהכ"נ כגון שיסלקו המחיצה שבין אנשים לנשים או שישנו אף במקצת סדר התפלה וקה"ת מחוייבין כל יראי ה' להסתלק מלהיות מעמבערס שם. משה פיינשטיין.

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן רנו אות ב

ומה שעמד במה ששולחים הזמנות לפורקי עול תורה ומצות בשמחה שנעשית בשבת ועי"ז באים ומכשילים אותם באיסור שבת באמת קשה להעמיד דת על תלה בנושא זה, וגם אם נדון בזה בצד דאורייתא או דרבנן מכ"מ סרך חילול ה' ומסייע לדבר עבירה ודאי איכא, לכן אין ברירה אלא למנוע לשלוח, או לכה"פ לכתוב שאסור לבא בשבת רק ברגל כהלכה, והלואי שישמעו לנו ע"כ אקצר.

סימן קיד

בענין איסור לפני עור ומסית להזמין לבא לשבת

דלכאורה א"א לעשות כן אם וודאי יחללו שבת בגלל ההזמנה.

ושמעתי ממוה"ג ראש הישיבה ר' דוד פיינשטיין שליט"א דבכל ענינים של קירוב רחוקים, דעת אביו זצ"ל הי' דבדרך כלל אין להקל בענין שום הלכה כדי לקרב רחוקים, ואדרבה המשפיע צריך לשמור כל הדינים וע"י זה ממילא יכול להיות משפיע על אחרים. ולכן אין להזמין אנשים לבא בשבת כמש"כ באגר"מ שם (ח"א סימן צח, וסימן צט), ורק במקום שאינו גורם שיחלל שבת, וכוונתו על הקרובים שא"צ לחלל שבת שייך להתיר כמו שמבואר הפרטים שם בתשובה. ולא דומה כה"ג למה דמצינו בסימן שו סעיף יד בענין היתר לחלל שבת כדי להציל בתו שהוציאו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל ע"ש, דדוקא התם שהגוים הוציאוה באונס והאחר רוצה להצילה משמד ע"ש היטב במ"ב ס"ק נו ואחרונים שם. משא"כ לענין סתם קירוב רחוקים ליכא היתר להיות גורם שיחלל שבת, וליכא נ"מ במה שכוונתו להשפיע עליהם ולקרב אותם כמש"כ. וצריך המשפיע לקרב רחוקים דוקא באופן שלא יהיה חילול שבת, וה"ה אם צריך ע"י זה לעבור שאר איסורים א"א להקל בזה.

[וידוע] שלענין קירוב רחוקים השיב מוהר"ר הגרי"ש אלישיב שליט"א לכמה שואלים דא"א לבטל אות אחת מהש"ע אע"ג דכמה שואלים הדגישו דבלי זה א"א לעשות את הפעילות של קירוב רחוקים, ולכאורה דעתו כדעת האגר"מ זצ"ל וכמש"כ, ועיין לעיל סוף סימן כה.]

עיין באגר"מ בח' או"ח (סימן צח, צט) בענין איסור להזמין אנשים לפני השבת שיבואו להתפלל בבית הכנסת בשבת כאשר וודאי הם יבואו בשבת ב"אוטו" מב' טעמים (א) משום מסית, כדמצינו בסנהדרין (כט). לגבי נחש הקדמוני דלאו דווקא בענין חטא דע"ז אלא איסור מאכילת עץ הדעת ע"ש באגר"מ. וב) בענין לפני עור, דדין מסית שייך במי שגר ברחוק, משא"כ אם הוא גר בקרוב ושייך שיבא ברגליו אבל המזמין יודע דמסתמא יבא ב"אוטו" בזה מקרי חשש מאיסור לפני עור, אע"ג דלא מקרי מסית בכה"ג. ואם יש הזמנה לקרובים שיבואו ברגליהם אבל הוא יודע דע"י ההזמנה יבאו נמי הרחוקים ב"אוטו" יש להסתפק אם שייך בזה לפני עור עיין שם. וכתב עוד האגר"מ שם דאפשר דיש מקום לעיין בזה משום דעיקר כוונתו לענין הקרובים ומה שהרחוקים נמי יבאו לא מפריע ממה דעיקר כוונתו הוי שיבאו הקרובים. אבל מאידך גיסא יש סברא לומר דזה נמי נכלל בדין דלפני עור מפני דלא מוחה ומפרש דבריו שרוצה דווקא הקרובים ולא הרחוקים, ולכן מסתמא הוי בגדר לפני עור שיגרום כדיבורו חילול שבת. ומסיק האגר"מ דצ"ע למעשה בזה, ולכן אינו מותר אלא אם עושין המנין בשביל הקרובים ולא מפרסמים הזמנות כלל לרחוקים. ואם באו רחוקים יש לעיין אם בכה"ג מחויב לומר להם שלא יבאו עיין שם בענין זה.

ודין זה נוגע למעשה לכמה בני תורה שרוצים לקרב בעלי תשובה קודם שמתחילים לשמור שבת, ואומרים דיש תועלת להם לבא לאכול בשבת

הנני חוזר בתודה וברכה לכת"ר שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה בבריות גופא ונהורא מעליא עד ביאג"צ.

ידידו הדוש"ת בלו"נ
אשר ויים

אמנם אני לכשעצמי כיון שמסתבר לי דכל כלי ששימושו ותכליתו להיתר, אף שהפעלתו באיסור הוי בכלל מלאכתו להיתר, טרחתי לחלק בדרך אחר בין פתילה למאוורר כמבואר בספרי שם.

סימן כח

אם מותר להזמין אורחים לסעודת שבת כדי לקרבם ליהדות, כאשר ידוע שיחללו את השבת על מנת להגיע

כבוד אהובי יקירי
מרבין תורה ומזכה רבים
הרה"ג ר' אברהם דוד ליבוביץ שליט"א
מח"ס נפלאים
פאלו אלטו, קליפורניה

רב שלום עד בלי ירח

כבודו שאל אם במסגרת עבודת הקודש של קירוב רחוקים, מותר להזמין צעירים תועים לסעודת שבת קודש ע"מ להשפיע עליהם מאור קדושת השבת, כאשר יודעים אנו שיחללו את השבת כדי להגיע או כדי לנסוע בחזרה לביתם לאחר גמר הסעודה.

ונראה שהכל לפי הענין, דמחד גיסא אסור לנו להקל ראש בקדושת השבת ולנהוג באופן שאלו שאנו באים לקרבם לחיי תורה ולקבלת עול מלכות שמים יראו חלילה שאנו מזלזלים בקדושת השבת ומעלימים עין מחילולה, ומאידך גיסא מצוי מאד שזו האפשרות היחידה להשפיע עליהם, דהלא כל ימות השבוע טרודים הם בעבודתם ובלמודם, ורק בשבת פנויים הם להתארח, והנסיון מוכיח שאין אמצעי חזק כשולחן השבת לקרוב לבבות ולהשפעה לטובה על אחים תועים ותוהים אלה. ומשום כך יש לברר מה ההלכה הפסוקה בענין זה, ולאור ההלכה ניסע ונלך.

ולענ"ד יש מקום להקל בזה כפי שיבואר לקמן, וההנהגה הראויה בזה כך היא: תחילה יש להפציר באורחים שישארו כל השבת ולדאוג להם למקום לינה, ולהביע בפניהם את צערנו אם יחליטו לבוא רק לסעודות תוך כדי חילול שבת. אך אם בכל זאת יחליטו להגיע תוך כדי חילול שבת, יש לקרבם ולא למנוע מהם מלהשתתף בסעודות.

וכך גם כאשר לא מדובר בהזמנה אישית אלא בהזמנה כללית לציבור רחב יש להודיע על אפשרות לאירוח מלא בשבת ולהעלים עין אם יבחרו לבא תוך כדי חילול שבת ל"ע.

ואבאר בזה את הנראה בגוף השאלה.

א

היתר משום דחשיב חד עברא דנהרא

חד עברא דנהרא. וכן נקטו האחרונים, עיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' ע"ב).

ויתירה מזו כתב הריטב"א בע"ז שם "דכל היכא דתבעי לה סתמא דומיא דמתני' והא דנזיר ואבר מן החי שאנו חוששין לתקלה, כל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידינו ליתא משום ולפני עור, ואף על פי שהוא מרבה באיסור על ידינו לא חיישינן", וכ"ה גם בחי' המאירי ובחי' הרא"ה ע"ז ב' ע"א, וק"ו בני"ד. ואף דבתוס' רבינו אלחנן שם ו' ע"ב חלק וכתב דאין להקל בזה כשיש חשש סביר שעל ידינו הוא מרבה באיסור, לענ"ד נראה דבאנשים שאינם שומרים תומ"צ כלל וכל חיייהם בעבירה כו"ע מודו, ומ"מ שיטה זו חזיא לאצטרופי.

(והנה לא כתב הריטב"א מניין לו דאין לפני"ע כאשר אינו אלא גורם להרבות באיסור, ונראה דלמד כן מהא דמבואר שם בגמ' דהיכא דאית ליה לגוי בהמה אין איסור למכור לו לפני אידיהן, ואף שאפשר שיקריב את שתי הבהמות, וע"כ דאין איסור לפני"ע בכה"ג. אבל רבינו אלחנן כתב להדיא דהא דשרי היינו משום שאין לומר שיקריב שתיהן, דרק אחת הוא מקריב, ורק משו"ה אין בזה לפני"ע).

הנה מבואר בעבודה זרה ו' ע"ב דאין איסור לפני עור אלא בתרי עברא דנהרא, אבל כשיכול הנכשל לעבור בחטא זה גם ללא המכשילו אין בזה משום לפני"ע עיי"ש. ובני"ד פשוט דכיון שמדובר במחללי שבת ודאי אין זה תרי עברא דנהרא ואין בו לפני"ע.

ואף שיש מקום לטעון דרק כאשר נזיר לוקח כוס יין זה וכן נח לוקח אבר מן החי זה בחד עברא דנהרא שרי, ולא בני"ד שאנו מכשילים אותם לנסוע לביתנו ואילולי כן היה נוסע למקום אחר. באמת נראה פשוט דכל כה"ג הוי חד עברא דנהרא, דמה לן אם יסע לכאן או לכאן, ואם יאכל חתיכה זו או אחרת. וכן מוכח מדברי הרמ"א ביו"ד סי' קנ"א סעיף א' שהביא דברי המרדכי בע"ז וז"ל "י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר", וכאן מדובר שיכולים לקנות דבר זהה אך לא אותו דבר ממש. ובאמת שכן מוכח גם מגוף הסוגיא בע"ז שם, דהלא איירי התם במוכר בהמה לעכו"ם לפני אידיהן, ועולה מדברי הגמ' דכי אית ליה כבר לגוי בהמה, ליכא לפני"ע אם מוכר לו בהמה נוספת, דחשיב בכה"ג

ב

אם יש איסור מסייע בחד עברא דנהרא

דמסייע ידי עוברי עבירה אף כשאין זה בתרי עברא דנהרא, וכ"כ שם הרא"ש בסימן א'. אך

אמנם כתבו התוס' במסכת שבת (דף ג' ע"א ד"ה בבא) דמ"מ יש איסור דרבנן

הש"ך ביו"ד (סימן קנ"א ס"ק ו') דשאני ישראל שאנו מצווין להפרישו מן החטא וק"ו שלא נסייע בידו, מעכו"ם או מומר שאין אנו מצווין להפרישו, וה"ה שאין איסור לסייע בידם לעבור עבירה, ועי"ש עוד בבהגר"א (סק"ח). וכ"כ המגן אברהם (סימן שמ"ז סק"ד) לחלק בזה בין ישראל לעכו"ם, וכן פירש כוונתו במחצית השקל שם, (אמנם המג"א העיר שמדברי רש"י בע"ז [נ"ה ע"א ד"ה דורכין] משמע דאף בגוי יש איסור מסייע ידי עוברי עבירה, עי"ש). ועיין עוד בדגול מרבבה ביו"ד שם שחידש לפי"ד הש"ך שגם מומר בכלל עכו"ם לענין זה, דבאמת אין בין מומר לכל איש ישראל אף לדעת הש"ך, דאעפ"י שחטא ישראל הוא, אלא שאין אנו מצווים להפריש מן החטא אלא את השוגג, אבל מי שעובר במזיד אין אנו מצווים להפרישו, וכוונת הש"ך לכל מזיד ול"ד לומר עי"ש.

ויש לעיין לפי זה בני"ד, דמחד גיסא כמעט כל יהודי יודע מן הסתם שלפי תורתנו הקדושה אסור לנסוע ברכב בשבת וא"כ מזיד הוא, אך מאידך רובם ככולם תינוקות שנשבו, ובפרט במקומו של מע"כ בפאלו אלטו שאין מעשיהם במרד ובמעל אלא מתוך חוסר ידיעה מוחלט, ואף אלה שיודעים שיהודים אורתודוקסיים לא נוסעים בשבת חושבים לתומם ולגודל בורותם שיש אפשרות לנהוג כרפורמים הנוסעים בשבת, ומי שאינו נוסע אינו אלא מחמיר על עצמו, ובכה"ג בודאי שוגגים הם ומצוה להפרישם מן החטא.

גם התוס' וגם הרא"ש סתרו את דבריהם בהלכה זו, דהלא בע"ז שם מבואר בדבריהם דבחד עברא דנהרא אין איסור כלל, דכתבו דאסור לתת למומרים לע"ז דבר איסור אא"כ יכולים הם לקחתם בעצמם, עי"ש.

ועוד יש להעיר מדברי התוס' בחגיגה י"ג ע"א שהקשו על מה שאמרו שם אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם ויליף לה מדכתיב "מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום", ותיפול"ל משום לפני עור דעכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, ותירצו דמיירי באופן שיכול ללמוד מעכו"ם אחר, עי"ש. ואת"ל דמ"מ אסור מדרבנן הדרא קושיא לדוכתא, דהלא פשוט דכל האיסור למסור ד"ת לעכו"ם אינו אלא מדרבנן ואין הדרשה אלא אסמכתא, ועוד דפסוק זה אינו מדברי תורה אלא מדברי קבלה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא תיפול"ל משום מסייע ידי עוברי עבירה, וע"כ דנקטו התוס' דאף איסור דרבנן אין בזה.

ולכאורה היה נראה דבאמת סתרו התוס' את דבריהם בהלכה זו, וכבר כתב המהרש"א (בפסחים כ"ז ע"א ובגיטין ע"ד ע"א) דאין לתמוה על הסתירות בין דברי התוס' במקום אחד לדבריהם במקום אחר, ובאמת ידוע דרבים מבעלי התוס' כתבו פירושי הסוגיות, והתוס' במסכת זו אינם בהכרח התוס' במסכת אחרת, עי"ש.

אמנם עדיין צ"ע בדברי הרא"ש שסותרים לכאורה זא"ז. וביישוב סתירה זו כתב

ג

בדברי הש"ך

שתמה בזה ד"מומר אחר דקידושו קידושין וכדין ישראל הוא מאן לימא לן שאם היה בידינו ובכוחנו להפרישו שלא היה מוטל עלינו. ובמה

אמנם בעיקר דברי הש"ך כבר נתקשו האחרונים, דמהיכי תיתי לחלק בין מומר לשאר ישראל, עיין בחוות יאיר (סימן קפ"ה)

ליה דמצווין אנו להפרישה מן החטא, וצ"ע בדבריו שסותרים זא"ז עי"ש. ונראה דהדגמ"ר לא כתב כן אלא לבאר דברי הש"ך, וליה לא ס"ל, וצ"ע עדיין.

אמנם לפי מש"כ בביאור הלכה (סימן תר"ח ס"ב ד"ה אבל) דבפורקי עול אין מצות תוכחה, דאינו בכלל עמיתך, וכ"כ בקובץ שיעורים (ביצה אות ס"ו), והביאו דברים מפורשים ברוח זו מתנא דבי אליהו עי"ש, וגם לגבי גדר הערבות כתב באבני נזר (יו"ד סימן קכ"ו) דאין מומר בכלל ערבות עי"ש. א"כ י"ל דמהאי טעמא כתב הש"ך דבמומר אין חיוב להפרישו וליכא איסור מסייע. ולפ"ז יש לדון לפי דבריהם לקולא בני"ד, דהלא צעירים אלה מחללי שבת בפרהסיא הם, ופרקו לגמרי עול תורה ומצוות. אמנם כבר כתבתי במקו"א (עיין שו"ת מנחת אשר ח"א סימן י') דרוב החילונים שבזמנינו דין תינוק שנשבה יש להם, וא"כ אפשר שאין לדון בהם דין מזיד, ובודאי שאין לדון בהם דין מומר, והווי בכלל עמיתך.

שכתב הדגול ^{הענין} מרבבה דעיקר טעם הש"ך הוא משום דאין אנו מצווין להפריש את המזיד מן החטא, לכאורה דבריו פלא, דכבר הארכתי במנחת אשר (ויקרא סימן ב') לבאר בשתי דרכים את החיוב להפריש את האדם מן החטא ע"י הכאה, אי משום מצות התוכחה אי משום ערבות, ולשתי הדרכים נראה דבודאי מצוה להפריש את המזיד מן החטא.

ומלבד הקושי שיש בדבריו מצד הסברא, יש לתמוה עוד, דלכאורה סותר הוא את דברי עצמו. דבשו"ת נוב"י (מהדו"ק או"ח סימן ל"ה) האריך בדין אשת איש שזנתה תחת בעלה, האם הבעל צריך להודיע לבעל שאשתו זינתה תחתיו ואסור לו לקיימה, וכתב שם בתוך דבריו די"ל דכיון דהבעל שוגג גמור הוא אינו מצווה להפרישו כיון שיש בזה כבוד הבריות, אבל לכאורה צריך להודיעו כדי להפריש את האשה מן החטא דהלא היא מזידה, אלא דמסתמא לאו דינא גמירא ואין היא יודעת שהיא אסורה עליו עי"ש, ומשמע דאילו היתה מזידה גמורה פשיטא

ד

אוצר החכמה

סברות נוספות להקל

גורמים מ"מ לקדימת החטא, דאם אנו לא נסייע בידו וניתן לו איסור, יצטרך לטרוח ולהשיגו במקו"א ויתעכב הדבר, אבל כאשר אין בסיוע שלנו שום זירוז והקדמת החטא אין איסור מסייע, עי"ש. ולכאורה נראה לשיטתו דבני"ד אין איסור מסייע דמן הסתם היו מחללים שבת בביתם בכל שעה ושעה ואין בזה הקדמת עבירה.

ויתירא מזו נראה לכאורה, דאם לא יבואו להתארח לסעודת שבת קרוב לודאי שיחללו שבת באופן נרחב יותר, דהלא אדם חילוני מחלל שבת בכל שעה, בהדלקת חשמל, בהבערת אש, בשימוש בכלים אלקטרוניים, בעישון, בנסיעה ברכב וכדו' ואין בידינו

והנה באגרות משה (אהע"ז ח"ד סימן ס"א אות ב') כתב לחלק בין מזיד שבידינו להפרישו, דבזה ודאי חייבין להפרישו וממילא דאסור לסייע בידו מעיקר דין תורה, למזיד שאין בידינו להפרישו שאסור לסייעו מדרבנן בלבד, דאת"ל דמיירי בענין שבידינו להפרישו מן החטא פשוט דמן התורה חייבין לעשות כן ולא מדרבנן עי"ש. אך מפשטות לשון התוס' והרא"ש משמע דאין כלל איסור מסייע אלא משום שמצווים אנו להפרישו, ובידינו לעשות כן.

ועיין עוד במש"כ הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ב סימן ל"א), דסברא פשוטה היא דאין איסור מסייע בחד עברא דנהרא אלא כאשר אנו

וְלֵעֵנָה ד' סברא זו רחוקה, דמ"מ כאשר הוא נותן לו ואינו מברך מכשילו באופן ישיר, ומה שהוא מצילו מאיסור שנאת אחים מילתא אחריתא היא, דאין איסור זה בידו ואינו מזומן לפניו. ואינו דומה למי שבידו איסור חמור ותחתיו ניתן לו איסור קל, דכאשר הוא נותן אוכל לפלוני שאינו מברך אין זה אלא נתינת מכשול לפני העוור, וזה פשוט בעיני. ואף שכתב החזו"א בשביעית (סי' י"ב אות ט') דכל גדרי איסורא דלפנ"ע מושגתים על הצורך באיזון בין החיוב להחיות את עמי הארצות ולהיטיב עמם, וכש"כ שלא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם עד שיבואו לעבור על לא תשנא, לבין האיסור להכשילם, ונמסר הדבר לחכמים לקבוע גדרים בזה, וזה לכאורה בית אב לדברי הגרש"ז הנ"ל ^{אוצר החכמה} דמשום חשש לא תשנא מתירים אנו להכשיל, באמת נראה שלא כתב כן החזו"א אלא ביסוד גדר לפנ"ע והגדרים שקבעו חז"ל בלאו זה בכח שנמסר בידם, משא"כ הכא שמדובר ^{הפסחים} במקרה מסויים שתוצאותיו אינן בהכרח ברורות, והוא גם כנגד הלכה מפורשת שנפסקה בשו"ע, ואכתי צ"ע.

אך נראה דמ"מ כשאין כאן תרי עברי דנהרא, וכל האיסור אינו אלא מדרבנן משום מסייע ידי עוברי עבירה, שיסודו מדין ערבות או מדין תוכחה כנ"ל, כל שכוונתו לזכותו בתורה ובמצוות, וכך מתפרשים מעשיו, אין כאן איסור מסייע כלל, ואדרבה מצוה גדולה היא.

להפרישם מכך, אך אלה שיתארחו בביתנו ישבו מספר שעות ללא חילול שבת ובכה"ג אין איסור מסייע, דאדרבה, יש בהזמנתם הצלה מחילול שבת ולא הכשלה וסיוע.

והנה כתב הגרש"ז אורבך במנחת שלמה (ח"א סימן ל"ה אות א') דכל שכוונתו להציל מעבירה חמורה אלא שהוא מכשילו בעבירה קלה אין כאן ^{הפסחים} לפני עור דהענין מתפרש כהצלה ולא כהכשלה. ומשום כך כתב להקל להציע אוכל לאורח או לפועל אף שאנו יודעים שלא יברך. ואף שלהדיא כתב בשו"ע (או"ח סימן קס"ט ס"ב) דאיסור לעשות כן, אך כיון שבזמנינו זה נוהג מקובל בדרכי הנימוס, ואם לא נציע לו אוכל אנו מכשילים אותו ב"לא תשנא את אחיך בלבבך" טוב שיאכל ללא ברכה ויבטל מצוה דרבנן דברכת הנהנין ולא יעבור על שנאת אחים דאורייתא, ואין כאן הכשלה אלא הצלה. משל למה הדבר דומה למי שמזומן לאכול איסור חמור ואנו מחליפים את מאכלו באיסור קל, דבודאי אין בזה לפנ"ע אלא הצלה מן העבירה, עי"ש.

(ובספר פאר הדור חלק ג' פרק כ"א עמ' קצ"ה הביא כן בשם החזו"ן איש. אך מדברי החזו"ן איש שביעית סימן י"ב אות ט' נראה שלא הקל בזה אלא בספק אם יאכל ללא ברכה, אבל כאשר בודאות יעבור על ברכת הנהנין לא התיר, עי"ש).

ה

ביאורי האחרונים בסתירת דברי התוספות והרא"ש

פשט העני את ידו לפניו ונטל מתוך ידו של בעה"ב, משא"כ במושיט לחבירו דבר איסור שרק לאחר זמן יעשה בו איסור, כ"כ בשו"ת כת"ס (יו"ד

והנה ביישוב סתירת התוס' והרא"ש חידשו כמה מן האחרונים דאין איסור מסייע אלא בשעת מעשה העבירה, וכהא דשבת דף ג'

סימן פ"ג), שו"ת משיב דבר (ח"ב סימנים ל"א – ל"ב), וכן כתב גם בעל הערוך לנר בשו"ת בנין ציון (סימן ט"ו), עי"ש.

ידי עוברי עבירה בשעת העבירה", ולכאורה מבואר להדיא בדבריו כדעת האחרונים הנ"ל.

אך באמת אין להוכיח משם דשלא בשעת העבירה אין איסור מסייע, שהרי אמרו שם "וכולן לא אמרו אלא משום דרכי שלום", ופרש"י דלא אמרו להתיר לסייע בידם שלא בשעת העבירה אלא משום דרכי שלום, ולכאורה מוכח מזה היפך דברי האחרונים הנ"ל דרק משום דרכי שלום התירו לסייע שלא בשעת העבירה הא לאו הכי אסור, ובמשיב דבר שם כבר העיר בזה, וכתב דאכן מדברי רש"י מוכח דיש איסור מסייע אף לפני העבירה, אך מדברי התוס' בע"ז דף נ"ו ע"א ד"ה שמותר הוכיח דאין איסור אלא בשעת העבירה עי"ש.

אמנם אפשר דבאמת חידוש זה למדנו ממשנה זו, דמשום דרכי שלום לא אסרו חז"ל לסייע בידי עוברי עבירה אלא בשעת העבירה ולא לפני כן, שהרי אין גדר דרכי שלום שבהלכה זו כגדר איבה שחששו לה בין ישראל לעכו"ם, דהלא הלכה זו שנויה בין אשה לחברתה, וא"כ אפשר דמשנה זו מקור גדול היא לדברי האחרונים הנ"ל, ודו"ק בכ"ז.

אך לכאורה חידוש זה תלוי בטעם שאסרו להיות מסייע ידי עוברי עבירה. דלפי דברי התוס' דאסור לסייע ידי עוברי עבירה משום דמצווים אנו להפרישן מן החטא, לכאורה לא מסתבר לחלק בין המסייע בשעת החטא למסייע לפני כן. וכן לפי מש"כ הריטב"א שם דכיון דכל ישראל ערבין זה לזה ומצווין אנו למחות בעוברי עבירה ק"ו שאסור לסייע להם, גם כן מסתבר דאסור אף לסייע לפני מעשה העבירה. ואף לדברי רש"י בע"ז (נ"ה ע"ב ד"ה וישראל) דאסור לסייע ידי עוברי עבירה כדי שלא להרגילן בעבירה, מסתבר דאף לפני העבירה אסור. אך לפי דברי הרמב"ם בפירוש המשנה בתרומות (פ"ו מ"ג) דאסור לסייע משום דכתיב "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס" (ופשוט דאין זו אלא אסמכתא), יש לומר דאין לנו אלא במסייע בשעת מעשה החטא.

והנה בגיטין (ס"א ע"א) אמרו במשנה "משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית נפה וכברה וריחים ותנור אבל לא תבור ולא תטחן עמה" ופירש רש"י שם "מפני שאסור לסייע בידיים

ו

מסקנא דמילתא

לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר, ויש מחמירין, ונהגו להקל כפברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו, ועי"ש בבהגר"א שהמקילין בזה הם התוס' בע"ז ו' ע"ב ובחגיגה י"ג ע"א כמבואר לעיל, ועיין גם בטורי אבן חגיגה באבני מילואים שם שגם השאג"א הכריע בזה להקל. (אלא

והנה כל זה כתבתי לפי ההנחה דיש איסור מסייע ידי עוברי עבירה אף בחד עברא דנהרא, אך באמת נחלקו בזה הראשונים כנ"ל, ובדברי הרמ"א יו"ד קנ"א סעיף א' משמע שלהלכה אין בזה איסור, שכתב י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו

נמצא חומר קולו, ובעל נפש ראוי לו להחמיר בהצלת נפשות, להתאמץ בכל עוז להשיב לב בנים אל אבותם, דאין בזה מסייע ידי עוברי עבירה אלא מצוה רבה וגדולה.

ויה"ר שלא ניכשל בדבר הלכה.

באהבה
אשר ויים

שהש"ך שם נקט דאין בזה מחלוקת ובישראל לכו"ע אסור ובגוי לכו"ע מותר דאין איסור מסייע ^{לגוי, וכמבואר לעיל}.

הרי לן דהרמ"א הכריע להקל וכתב שכך נהגו, אלא שבעל נפש יחמיר. ונראה ברור ופשוט לענ"ד, דכאשר כל כוונתו לקרבם בעבותות אהבה ולהכניסם תחת כנפי השכינה,

סימן כט

עוד בענין הנ"ל

כבוד ידי"נ ויקיר לבבי
איש תורה דעת וחסד
הרה"ג ר' צבי רייזמן הי"ו
מח"ס הנפלאים רץ כצבי

רב שלום עד בלי ירח

מכתבו היקר קבלתי לנכון והנני ממחר להשיבו דבר.

ובאמת נראה פשוט דמצות התוכחה אין קיומה אלא במוכיח את חברו ממש, ולא בזיכוי בדרך הקירוב.

ב. כתבתי בתשובה הנ"ל דהאיסור לסייע לידי עוברי עבירה מושתת על אחד משני יסודות. או על מצות התוכחה או על הערבות. וכתב מעכ"ת דמדברי הרמ"א (יו"ד קנ"א א') מוכח דלאו הא בהא תליא, שהרי כתב די"א דבמקום שהגויים יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם דברים הנצרכים לעבודתם, ובבהגר"א מבואר דכונת הרמ"א למה שנחלקו הראשונים אם יש איסור בחד עברא דנהרא, הרי דגם לגבי עכו"ם יש איסור מסייע אף שבודאי אין בהם מצות תוכחה, וגם לא חיוב ערבות.

א. העיר כבודו על מה שדנתי בשאלה אם מותר להזמין צעירים חילוניים לארוחות שבת כדי לקרבם לחיי תורה ומצוה אף אם יודעים אנו שיחללו את השבת כדי להגיע אל בתינו. וכתבתי להקל בזה, ובתוה"ד דנתי במצות התוכחה בני"ד, וכתב מע"כ דבעצם אירוחם כדי להשפיע עליהם לטובה מקיימים מצות התוכחה, והוכיח כן ממש"כ המנחת חינוך במצוה רל"ט דמשום מצות לא תעמוד על דם רעך מצווים להפריש את האדם מן העבירה, הרי דבהשתדלות להציל אדם מן החטא מקיים מצות תוכחה.

אך באמת המנ"ח לא מיירי במצות התוכחה אלא חידש מה שחידש במצות "לא תעמוד על דם רעך" ובדין השבת גופו, ורק במקרה כתב המנ"ח חידוש זה במצוה זו שהיא מצות התוכחה.

צדקן דבריו, ולכאורה צ"ל לפי"ז דאיסור מסייע הוי לפני עוזר דרבנן, וכשם שאסור מה"ת להכשיל בעבירה בתרי עברא דנהרא בין בישראל ובין בגוי כך אסרו לסייע אף בחד עברא בין בישראל ובין בגוי. ואפשר עוד דחיוב זה נובע מסברא פשוטה ורצון התורה שכל בני האדם יעשו רצון ה' ויקיימו את שנצטוו לקיים.

ג. במש"כ הרמב"ם בפיה"מ בתרומות שאסור לסייע בידי עוברי עבירה משום דכתיב "אל תשת ידך עם רשע", נראה דאין כונתו לאיסור דאורייתא וגם לא לדרשה גמורה, אלא למעין רמז לדבר, שהרי לא מצינו דרשה זו בתלמוד. והארכתי בכ"ז במק"א.

באהבה וביקר
אשר ויים

Rabbi Yitzchok Berkowitz

בית יוסף אורח חיים סימן שו בסופו [יד]

נשאל הרשב"א על אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו על ידי ישראל משומד להוציאה מכלל ישראל אם ישם לדרך פעמיו בשבת פן יפחידוה ותשתמד אם מותר לילך אפילו חוץ לשלשה פרסאות למאן דאמר (ירושלמי עירובין פ"ג סוף ה"ד) דתחום שלשה פרסאות דאורייתא ואפילו להביא חותם מצד המלכות מי דחינן מספק זו את השבת כדדחינן בספק נפשות והשיב הדבר צריך תלמוד ומכל מקום כך דעתי נוטה שאין דוחין שבת על הצלה מהעבירות לפי שאמרו (שבת ד.) אין אומרין לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך ואפילו איסור זוטא לא שרינן ליה כדי להציל חבירו מאיסורא רבה דעד כאן לא אמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין לב:) ניחא ליה לחבר דליעביד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד עם הארץ איסורא רבה אלא כשאותו איסור בא לעם הארץ על ידי חבר אבל בענין אחר לא כדמוכח פ"ק דשבת (ו) בבעיא דהדביק פת בתנור (ד.) ועוד צריך תלמוד עד שיעמוד הדבר על בוריו עכ"ל: והתוספות כתבו בפ"ק דשבת (שם ד"ה וכו') בתחלה כדברי הרשב"א ואחר כך הקשו מדתנן (גיטין מא:) מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וקיי"ל (שם לח:) כל המשחרר את עבדו עובר בעשה ותירצו דשאני פריה ורביה דמצוה רבה היא ועוד יש לומר דדוקא היכא שפשע שהדביק פת בתנור סמוך לחשיכה אבל היכא דלא פשע מידי שרי למיעבד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד חבירה איסורא רבה והוכיחו כן מפרק תמיד נשחט (פסחים נט.) ומפרק בתרא דערובין (קג:). וכן כתבו בפרק בכל מערבין (לב: ד"ה ולא) ובפרק השולח (גיטין מא: ד"ה כופין) ובפרק קמא דבתרא (יג. ד"ה כופין) ובפרק קמא דחגיגה (ב: ד"ה כופין) ובפסחים פרק האשה (פח: ד"ה כופין). והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידוה עד שתשתמד ואם לתירוצא דמחלק בין פשע ללא פשע הכא נמי לא פשעה והילכך לחלל עליה את השבת לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למיעבד כייפינן ליה כדאשכחן במי שחציו עבד שכופין את רבו כדי שלא יתבטל ממצות פריה ורביה כי רבה היא ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תשתמד ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרינן איסורא זוטא הוי.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף יד

מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה, ויוצא אפילו חוץ לשלש פרסאות ואי לא בעי כייפינן ליה (וע"ל סי' שכ"ח סעיף י').

משנה ברורה שם ס"ק נז-נח

(נז) חוץ לשלש פרסאות - היינו אף די ש בזה איסור דאורייתא לאיזה פוסקים וה"ה אם יצטרך לחלל שבת עיי"ז באיזה מל"ט מלאכות ג"כ שפיר דמי דכאשר תמר את הדת לגמרי תחלל שבת ותעבוד עבודת גלולים כל ימיה ואם הוא יחלל שבת פ"א נקרא איסורא זוטא נגד זה. כתב המ"א צ"ע אם הבת קטנה ורוצים להוציאה מכלל ישראל אם

יעשה הגדול חטא בשבילה דהא קי"ל דאין ב"ד מצווין להפרישה מאיסור או דילמא מידי דהוי אפקוח נפש שמחללין על הקטן דאומרים חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה ה"נ כן ובא"ר דעתו להקל דאם לא ישתדל להצילה תשאר כן גם בגדלותה:

(נח) ע"ל סימן שכ"ח ס"י - בהג"ה דאיתא שם דמי שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה אין מחללין עליו שבת כדי להצילו ואין סתירה לכאן דהתם מיירי שרוצים לאנסו שיעבור עבירה פ"א ולהכי אפילו אם היא עבירה גדולה כגון לעבוד ע"ג אין צריך לחלל שבת כדי להצילו דמחלל שבת ג"כ כעובד ע"ג משא"כ כאן שתשאר מומרת ותחלל שבת לעולם. כתב כנה"ג דללכת חוץ לתחום בשבת לנקום נקמת אביו מרוצחים מותר ותמה עליו המג"א וש"א דהא לא עדיף משאר צורך מצוה דאסור לילך חוץ לתחום עבודה:

Rabbi Zevulun Schwartzman

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג אות יז

ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצות עשה, כמו מעלת הבחירה, שנאמר (דברים ל, יט): "ובחרת בחיים" וכו'.

רבינו יונה - יסוד התשובה

שלח לנו הקדוש ברוך הוא ביד עבדיו הנביאים. וביד יחזקאל הנביא. נאום ה' אלהים שובו והשיבו מכל פשעיכם ולא יהיו לכם למכשול. השליכו מעליכם כל פשעיכם אשר פשעתם בם. ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה ולמה תמותו. אדם אשר פשע וחסא ובא לחסות תחת כנפי השכינה ולהכנס בדרכי התשובה אשכילך ואורך בדרך זו תלך. ביום ההוא ישליך כל פשעיו אשר עשה. ויעשה עצמו כאלו בו ביום נולד ואין בידו לא זכות ולא חובה. וזה היום תחלת מעשיו. היום יפלו אורחותיו שלא יטו מעגלותיו מדרך הטוב. ודרך זו תביאנו לשוב בתשובה שלמה. כי הוא יעשה עצמו כמשליך מעליו כובד העונות ועוצם החטאים אשר עשה. ולא יבהילוהו רעיוניו ולא יניחוהו לשוב כי יבוש מחטאיו. כי יחשוב איך אוכל להעיז פניו לשוב ואני חטאתי עויתי פשעתי כזאת וכזאת עשיתי עברתי ושניתי ושלשתי עד אין ספורות. ואיך אבוא עוד לפניו כבושת גנב כי ימצא. כי בושתי לעמוד לפניו. ואף איך ארמוס חצרו ואיך אשמור חוקיו. אל יחשוב כן. כי המסית יושב כזבוב במפתחי הלב. מתחדש עליו בכל יום. צופה ומביט להכשילו ומשים לבו לעצה הרעה הזאת. רק יחשוב כי כן מדת הבורא ית'. ידו פשוטה לקבל שבים. לכן טוב לו להשליך פשעיו ולעשות לו לב חדש.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צט

באור איסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בביהכ"נ בשבת כשיודעין שיבואו במאשינעס מ' לעומר תשי"ג.
נשאלתי מהרב ר' נפתלי קארלבאך מדעטראיט אם יש איסור לפני עור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לביהכ"נ כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעס. והשבתי דלהזמין את הרחוקים באופן שאי אפשר שיבואו בלא חלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפנ"ע שהרי הוא עוד באיסור מסית. ואף שאיסור מסית לחיוב סקילה הוא רק מסית לעבוד עכו"ם, מ"מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים כמפורש בסנהדרין דף כ"ט שיליף ר"ש בר נחמן א"ר יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני אף שלא היה חטא ע"ז אלא האיסור אכילה מעץ הדעת. חזינן שאיסור מסית יש לכל עבירה, אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לע"ז, אבל בדיני שמים יענש, ולא ילמדו עליו סנגוריא.

ואיסור לפני עור יש אף באינם רחוקים כ"כ כשיודע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים. ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה

בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפנ"ע יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם בהיתר .

ובדבר שרוצה להסתלק מלהיות מעמבער /חבר/ בבית הכנסת שהרבה מהמתפללים שם אין מתנהגים כשורה, דעתי נוטה שאין להסתלק כדי שיהיה מי שימחה בידם, ואין להתיימשש לומר שודאי לא ישמעו, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך, ולכן אולי תועיל המחאה להרבה איסורים. אך הוא כ"ז שמתנהגים בביהכ"נ כשורה, אבל אם ישנו ח"ו מסדר ביהכ"נ כגון שיסלקו המחיצה שבין אנשים לנשים או שישנו אף במקצת סדר התפלה וקה"ת מחוייבין כל יראי ה' להסתלק מלהיות מעמבערס שם. משה פיינשטיין.

תשובות והנהגות כרך א סימן שנח

שאלה: בן בעל תשובה מזמין הוריו לסעודת ליל שבת ויודע שיחזרו לביתם במכונית

הנה טענת הבן היא שבדרך זו הוא מקרב את הוריו ליהדות, רק שחושש במה שמכשילים לחלל שבת, אבל מאידך הם בלאו הכי מחללים שבת ולא איכפת להם, רק תקותו שלא יתקרבו, ולדבריו כבר רואה התקדמות שיש אצלם כבר גישה אחרת לדת, ותולה הדבר בזה שמקרב אותם ומזמינם אף שנוסעים בחזרה הביתה, אבל שואל שמא אסור משום איסור לפני עור .

נראה שישוד האיסור דלפני עור הוא דומיא דעור שמכשילו, אבל אם כוונתו רק לטובת עצמו לא נקרא מכשיל, אלא כמו שרופא מנתח לא נקרא מכה חבירו, כך כאן הלוא אין כוונתו להרע לו או ליעץ לו עצה שאינה הוגנת, אלא שמקוה בזה להדריכם ולקרבתם לדרך האמת, ומה שחבירו מחלל שבת עי"ז אינו אלא עושה רעה לעצמו ולכן אין בזה איסור לפני עור, וכיון שאינו מצוה אותם לנסוע, ואדרבה, הודיע להם שמצטער בכך, תו אין כאן חיוב ערבות להפרישם במחללי שבת בפרהסיא, וע"כ נראה שגם איסור לפני עור אין בזה שכוונתו לטובתם. (ועיין ש"ך ודג"מ יו"ד קנ"א שאין חיוב להפריש מומר מאיסור).

אמנם חילול השם יש כאן, שבאים לביתו במכונית בפרהסיא בעצם יום השבת, ולכן יש לראות שעכ"פ לא יחנו את מכוניתם סמוך לביתו במקום שירגישו שבאו במיוחד אצלו, כי בעון חילול השם אחד שוגג ואחד מזיד ואין תלוי במה שמכוין לטוב, ונראה שישתדל כפי כחו למונעם מחילול שבת, אבל אם זה אי אפשר ומרגיש שיש בזה תועלת להחזירם למוטב, לא ימנע לעשות מפני איסור לפני עור, רק יקרב אותם כפי האפשר, ושמאל דוחה וימין מקרבת, ויזהר ויודיע אותם תמיד חומר חילול שבת ומתיקות שמירתה ובעזרת השי"ת יחזיר אותם למוטב, ואין לך כיבוד אב ואם כמוהו.

ובמק"א הבאתי מדברי המשנה ברורה בשעה"צ סימן ש"ו ס"ק מ"ד שאב חייב לדאוג לבתו שלא תשתמד שהוא גואלה וקרוב לה, ומשמע שזהו חובה מיוחדת בקרובים, ולפי זה נלע"ד דאף שבעלמא במחלל שבת בפרהסיא שאינו עושה מעשה עמך פטורין להוכיחו וכמבואר במשנה ברורה סימן תר"ח ובה"ל שם עיין שם היטב, מכל מקום

באביו שנשמע בין העכו"ם חייב לגואלו, וסיבת החיוב אינו רק מצד צדקה שחייבין לכל עניי ישראל, אלא דין גאולה לקרובים ואפילו מחללי שבת צריך להשתדל לפי כחו לגואלם שזהו הלכה מיוחדת.

שו"ת שרידי אש חלק א סימן עז

אם מותר לנערים ונערות לשיר ביחד שירי קדש

א

במכתבו מיום ח' טבת ש' ז' מתאר כת"ר את דרך החינוך של ארגון "ישורון" שנוסד בארץ צרפת לפני כמה שנים, שהוא מתנהג עפ"י שיטת החינוך שהי' נהוג במדינת אשכנז לפני החורבן, ועכשיו קמו נגדו עוררים מצד חוג ידוע של חרדים, אשר לפי דעתם אין הדרך הזאת לפי רוח היהדות, כפי שהנחילונו אבותינו ורבותינו הקדושים.

והערעורים הם שנים: ערעור נגד צורת הארגון הזה, שהוא משתף בנים ובנות בעבודה ומאגדם לאגודה אחת, וערעור נגד המנהג שנהגו, שהבנים והבנות מזמרים יחד זמירות של סעודות שבת או זמירות קודש אחרות. וכת"ר שואל בשם הועידה התורנית של הארגון "ישורון" אם מותר להם להמשיך את פעולתם בדרך שנהלו אותה עד כה או צריכים להפסיק פעולתם ולגרום לפירוד הארגון, כפי התיאור של כת"ר.

ב

ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ערעורי החרדים בוודאי יש להם על מה לסמוך, שהרי עפ"י דין תורה צריך להפריש אנשים מנשים כדי שלא יבואו לקלות ראש, כמבואר במס' סוכה נ"א, ב: מאי תיקון גדול וכו' התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, ועי' סוכה נ"ב, א: ומה לעתיד לבוא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד וכו'. ועי' באו"ח סי' תקכ"ט סע' ד': חייבים בי"ד להעמיד שוטרים ברגלים וכו' שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה וכו'. ומטעם זה נמנעו בכל קהלות קדושות ליסד חברות שיש בהם תערובת אנשים ונשים, כידוע.

והערעור השני, וודאי שצודק הוא, עפ"י מה שנאמר בגמ' ברכות כ"ד, א: קול באשה ערוה, ויש מי שאמר שהאיסור הוא רק לשמוע קול אשה ערוה כגון אשת איש וכד' אבל לא קול אשה פנוי' שאיננה ערוה וטעו להימשך אחר לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פכ"א ה"ב וכן השו"ע אה"ע סי' כ"א סע' א', שכתבו ואסור לשמוע קול ערוה, אבל כבר הוכיח בשו"ת באר שבע שזו טעות ואין נ"מ בין נשואה ופנוי'. עי"ש בקונטרס באר מים חיים אות ג', ומדבריו יוצא שאף זמירות של שבת אסור לזמר בחורים עם בתולות.

ג

מכל מקום, כשנשאלתי ע"ז ממנהלי "ישורון" הוריתי להם שימשיכו את פעולתם עפ"י הדרך שהתוו להם גדולי

אשכנז, שהיו צדיקים גדולים וכל [עמוד רטן] כוונתם היתה לשם שמים, להציל את הנוער מסכנת הטמיעה שהתפשטה באשכנז בימיהם וע"כ הצילו כמה נפשות מישראל והצליחו לקרבם לתורה ולי"ש, וגדולי אשכנז היו בקיאים ומומחים בחכמת החינוך ולכן הצליחו במעשיהם להקים דורות שלמים של בעלי יר"ש והשכלה חילונית כאחד, מה שלא עלה בידי גאוני גדולי ליטא ופולין, לפי שלא ידעו לכונן את החינוך עפ"י תנאי הזמן. וידוע מה שסיפר הגאון מהר"י סלנטר זצ"ל בשובו מאשכנז ושם נזדמן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר זצ"ל וראה אותו מרצה שיעורים בתנ"ך וש"ע לפני נשים צעירות ובתולות. וכה אמר: אם יבוא מי מרבני ליטא להנהיג כן בעדתו, וודאי שיעבירו אותו מכהונתו, וכן הדין. מ"מ הלואי שיהי' חלקי בגן עדן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר. והטעם הוא משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", כמו שנבאר להלן.

והנה רבני פולין ואונגרן שנתגלגלו למדינת צרפת רואים את המנהגים החדשים שהנהיגו חרדי צרפת עפ"י שיטת גאוני וצדיקי אשכנז, והם מוחים נגדם בעוז, לפי שמנהגים אלו הם נגד דינים מפורשים בגמ' ופוסקים, כנ"ל. אולם אין הרבנים הנ"ל בקיאים בתנאי החיים השוררים במדינת צרפת ואינם רואים את המצב הירוד של היהדות שם. להיפך, בדרישותיהם הם מעמידים בסכנה את התפתחותו של הארגון הזה, אשר כבר הצליח הרבה בפעולתו החינוכית, כמו שתיאר כת"ר במכתבו וכל דבריו הם כנים ואמתיים, וזה ידוע לכל.

ד

ידוע כמה חזק שטף ההתבוללות בארץ צרפת וכמה גדול מספרם של נשואי התערובת במדינה זו. בניגוד לארצות אחרות ששם היהדות הולכת ומתגברת ומתנערת משפלותה, הנה בצרפת הטמיעה הולכת וגדלה. תנאי הסביבה הצרפתית המיוחדת, המצטיינת בקלות דעת ובדלות של עיון רציני מעמיק, רוח החירות והחופש והרדיפה אחרי נוחיות נעימה וזוהר חיצוני מקסים, גורמים להתפשטות מחלת ההתבוללות בארץ זו ורבים הם חלליה בקרב יוצאי רוסיה ופולין ר"ל, ואם לא יתאזרו ויתעודדו לאחוז בדרכי הצלה ולהקים פנת מגן לשרידים יחידים אשר יוכלו אחרי חינוכם ולימודם בקודש להכין דור חדש נאמן לה' ולתורתו, אם יזניחו את המעשה הבדוק והמנוסה של החינוך החרדי לפי שיטת גדולי אשכנז - סופה של יהדות צרפת גויעה וכלי' גמורה ח"ו. עת לעשות לה' וכו'.

עצם ההתאגדות של בנים ובנות תחת דגל התורה והמסורה מהוה כח גדול של חיזוק ועידוד לרוח הנוער שהוא נתון תחת השפעה בלתי פוסקת של בית הספר הנכרי והסביבה הגויית. הגורם העיקרי למצב המעציב והמבאיש שנולד בצרפת הוא לפי דעתי רגש הבדידות המעיק על לבו של הנוער היהודי. הנער, או הנערה היהודית, מרגיש את עצמו בודד ונעזב לנפשו. אין לו אחיזה נפשית בקרב הבית או המשפחה של הוריו וקרוביו. הבית והמשפחה של אחינו בצרפת נתרוקנו מנחלת אבותיהם וממסורתם של הווי יהודי חי ורענן, אין בהם סימן שלחיים ברוח היהדות. הרדיפה אחרי כסף ותענוגות - עולם עשתה שמות בקרבם וגרמה לפריקת עול תורה ומצוות. הצעיר היהודי כשהוא מגיע לגיל בוגר מרגיש א"ע בודד בעולמו. היהדות, כפי המתודה של הוראת הזקנים והישישים מסוג הישן, היא בעיניו חיים של נזירות ובדידות, והלימוד עצמו מורגש אצלו כשעמום מיגע, ואת היהדות הם רואים כעין גיטו רוחני של ימי הביניים שיש להחלץ ממנו בכל כוח.

הצעירים והצעירות בצרפת הם מנותקים מכל מגע ומשא חברותי עם יהדות אמת מלאה חיים ותנועה, מכל לימוד מבדח ומושך את הלב, אין שום קשר בין איש לאיש, אינם מצטרפים ואינם מתחברים זה אל זה מחוסר אידיאלים משותפים, ולפיכך הם הולכים ונסחפים עם הזרם הזר של הסביבה הגויית. התוצאות ידועות למדי, הם הולכים ונטמעים ונבלעים בין הגויים, ולפיכך אני מקדם בשמחה ובברכה את הארגון "ישורון", שהוא עומד ונלחם מלחמת מגן לרוח ישראל ולתורתו. קודם כל הוא מגרש את הבדידות הנפשית ורוח היאוש והרפיון של הצעיר או הצעירה, בראותם כי לא אלמן ישראל ועדיין ישנם בתוכנו צעירים וצעירות שומרי תורה ומצוות. הם מעודדים זא"ז ברוח ומזרזים זא"ז שלא להתבייש מפני המלעיגים מקרב אחיהם וקרוביהם. ודבר זה בלבד כדאי הוא להמליץ [עמוד רטז] זכות על האיגוד הכשר הזה נגד מקטרגיו. ואף הלימוד בחבורה בצורה נאה ומתוקנה הוא גורם חינוכי גדול שאין להמעיט את ערכו.

גם ההכרה וההתייחסות ההדדית כשהיא נשמרת במסגרת של צניעות יהודית וכן הטיולים והשעשועים הכשרים והצנועים יש להם כוח משיכה גדול. הם יוצרים סביבה ואווירה שכולה יהודית טהורה, שבתוכה סופגים ריח של אהבת תורה ואהבת יהדות. סוף סוף אין לנו דיקטטורה צבאית ואין ביכלתנו לנקוט אמצעי כפיה נגד הנוער המתרחק מאתנו. לא נשאר לנו אלא דרך הצלה אחת ויחידה, לחבב את היהדות ולהראות את נועמה ויפיה הרוחניים במסגרת של חברותא יהודית השומרת על עצמאותה הרוחנית באומץ לב ובגאון.

ה

ועכשיו אני רוצה לבאר את הבעיות העומדות על הפרק מצד ההלכה.

לפי תיאור כת"ר יושבים הבנים והבנות בחדר אחד, אבל אינם יושבים על ספסל אחד יחד, אלא שהם שרים שירי קודש, פסוקי תנ"ך וזמירות שבת ביחד. במחנה הקיץ או במחנה החורף הם לנים בבתיים מיוחדים, גברים בבית אחד ובחורות בבית אחר, וגם השיעורים לומדים הבנים לבד והבנות לבד, והמדריכים, שהם יראי שמים ומדקדקים במצוות, מקבלים אחריות שלא יטיילו הבנים והבנות יחד אם לא באופן מאורגן בהשגחת המדריכים.

והנה במס' סוכה נ"ב מבואר שהיו מקפידים שלא יתערבו האנשים והנשים וכלשון המשנה במס' מדות פ"ב מ"ה: וחלקה היתה בראשונה והקיפוח כצוצרה, שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן, כדי שלא יהו מעורבין. וכן כתב הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ה ה"ט ובהל' לולב פ"ח ה"ב: כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ולא הוזכר שם שעשו מחיצות גבוהות שלא יסתכלו אנשים בנשים, ועי' מה שכתב הב"ח באו"ח סי' ע"ה דהסתכלות היינו התבוננות לשם הנאה, וכבר הביא ביד מלאכי כלל ה' אות קע"ז בשם הרבה ראשונים, שהאיסור הוא הסתכלות בהבטה יתירה. ועי"ש מה שפירש הגמ' בעבודה זרה כ', א: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנוי' וכו', שהכוונה להסתכלות המביאה לידי הרהור עבירה. וזהו דבר המסור ללב וכל אחד מחויב להשמר מהסתכלות מתועבת זו, ולפיכך לא עשו בזה תיקון מיוחד, ורק תקנו שלא יתערבו אנשים בנשים, לפי שהתערבות זו מביאה ממילא לקלות ראש.

ורק בבית הכנסת יש תקנה קדומה לעשות מחיצות גבוהות, שלא יוכלו להסתכל משום תפילה וקריאת שמע, שאסור מטעם ערוה, כמבואר בברכות כ"ד, א שטפח מגולה וכן שער באשה ערוה, אבל באספות של רשות, כגון בשעת הכנסת כלה לחופה או בשעת נאומים ודרשות לא הקפידו מעולם לעשות מחיצות ורק מדקדקים שלא ישבו אנשים ונשים יחד ולא יתערבו זה עם זה. ואמנם ראיתי שמביא דברי המרדכי במס' שבת פ"ג, ש"א, שכתב: כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת, ע"ש, משמע שעשו מחיצות גם בשעת הדרשה ולא דווקא בשעת תפילה וקר"ש. ונראה שזו מדת חסידות ולא מצד הדין, ומעולם לא ראינו בארצות ליטא ופולין שידקדקו בזה. והנח לישראל וכו'.

י

ומה שנוהגים לשיר ולזמר זמירות קודש בנים ובנות יחד - כבר נשאלתי ע"ז ממנהיגי המחנות, והשבתי להם, כי בבואי לברלין ראיתי בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת, והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש באו"ח סי' ע"ה סע' ג', שקול זמר אשה בשעת ק"ש אסור. ועי' שם במג"א, שקול אשה ערוה, כגון אשת איש או נדה אסור אפילו שלא בשעת ק"ש והבתולות בימינו לעולם בחזקת נדה, וידועה מחלוקת הראשונים בזה, שרה"ג וכן הר"ן והמרדכי סוברים שמ"ש בברכות כ"ד קול באשה ערוה היינו דווקא לענין ק"ש, והרא"ש אומר שם דלאו לענין ק"ש איתמר ע"ש. ויש בזה מבוכה בין מפרשי הרא"ש, שהמעדני יום טוב כתב בכוונת הרא"ש שלענין ק"ש הקילו כדי שלא יבטל מק"ש ע"ש, [עמוד ריז] וכבר השיג עליו במחצית השקל או"ח סי' ע"ה, שאין סברא לומר שלענין ק"ש יש להקל. ובאמת פשטות לשון הרא"ש דלאו דווקא לענין ק"ש אלא לעולם אסור לשמוע קול זמר וכן הבין דברי הרא"ש רבנו הגר"א שם.

והנה הרמב"ם והסמ"ג והטור לא הביאו דין זה לענין ק"ש אלא בהל' איסורי ביאה. משמע שחולקים הם על רה"ג וסוברים כהרא"ש, אלא שהם כתבו הלשון: אסור לשמוע קול ערוה, ומשמע שהאיסור הוא לשמוע קול ערוה, אבל לא קול פנוי שאינה ערוה. ונראה שאין כאן מחלוקת, שרה"ג כתב כן לענין ק"ש, דהתם נאמר בגמרא סתם: קול באשה ערוה, משמע בין נשואה ובין פנוי וכמו שדקדק בס' באר שבע המוזכר לעיל, ולכן פירש דמיירי לענין קריאת שמע, אבל שלא בשעת ק"ש מותר לשמוע קול פנוי. ואם בגמ' קידושין ע', א נאמר: נשדר לי' מר שלמא לילתא, א"ל הכי אמר שמואל: קול באשה ערוה. משמע שאפילו שלא בשעת ק"ש אסור ולכן פירשו הרמב"ם והטור דהתם מיירי בא"א והיא ערוה ולהכי אסור אפילו שלא בשעת ק"ש. ועי' בשו"ע או"ח סי' ע"ה, שכתב המחבר: יש להיזהר משמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש, והיינו כדעת רה"ג הנ"ל. ואולם באהע"ז סי' כ"א סעיף א' העתיק לשון הרמב"ם: ואסור לשמוע קול ערוה, והיינו שלא בשעת ק"ש, דאז אסור רק בערוה. וכן כתב שם הב"ש, ועי' גם במג"א סי' ע"ה שכ"כ.

ז

אולם לדינא אין נ"מ בזה, כיון דהבתולות הן בחזקת נדה וכמש"כ במ"ב א"כ אסור לעולם לשמוע קול זמר של בתולות. ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנהגו חרדי אשכנז. ואולם אחרי חקירה ודרישה נאמר לי כי הגאון

הצדיק ר"ע הילדסהיימר ז"ל וכן הגרש"ר הירש ז"ל בפרנקפורט על נהר מיין התיירו בזמירות קודש לזמר יחד, והטעם משום דתרי קלא לא משתמעי וכיון שמזמרים יחד אין חשש איסור, אבל לא נחה דעתי בזה וחפשתי ומצאתי בשדי חמד מערכת קול, שהביא בשם רב ספרדי להתיר זמירות קודש של אנשים ונשים יחד.

וסמך מצאתי לדבריו ממקרא מפורש בשופטים ה' "ותשר דבורה וברק בן אבינועם" וכו'. ואח"כ ראיתי בבאר שבע שהביא פסוק זה, ודחה כי על פי דיבור שאני וכמש"כ התוס' ביבמות מ"ה, ב ד"ה מי [וראה גם בבבא קמא ט"ו, א תוד"ה אשר תשים ושבעות כ"ט, ב תוד"ה שבעות העדות] להא דכתיב: והיא שפטה את ישראל, והא אשה פסולה לדון, דעפ"י דבור שאני. אולם זה דוחק, דלגבי דין אפשר לומר שעפ"י הדבור הותר לה לדון שהיא היתה נביאה ולא הי' שם איש גדול כמותה, משא"כ לענין שיר הוא דוחק לומר כן. ובלא"ה תירצו שם התוס' תירוץ אחר, שהיא היתה מלמדת להן שידונו ואח"כ ראיתי מובא בשם החיד"א בספרו דבש לפי מערכת ק', שבשעת השראת שכינה שריא לאשה לשורר וליכא משום הרהור, ועכ"פ יש סמך למה שהביא בשד"ח הנ"ל, שבשירי קודש לא חיישין להרהור.

ח

והנה הכ"מ כתב בטעם הרמב"ם שהשמיט את הדין קול באשה ערוה בהל' ק"ש, משום שהרמב"ם סובר שקול ושער לא נאמרו לענין קר"ש, אלא לענין שאסור להנות מקולה, וכן כתב הב"י בדעת הטור שהשמיט ג"כ דין זה בהל' ק"ש. וברמב"ם הל' איסורי ביאה פכ"א ה"ב כתב: והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכון להנות, כמי שנסתכל במקום התורף ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שעה, אסור. משמע שרק במסתכל כדי להנות אסור, וכן כתב המאירי בברכות, וכן באשכול הל' תפלה סי' ד' הביא בשם מי שאומר שמותר לקרות ק"ש אף כששומע קול זמר של אשה ורואה שעה אם אינו מכוון להנות ממנה ולא איתמר בגמ' קול ושער באשה ערוה אלא לאסור ליהנות בקולה ושעה של ערוה. עי"ש שסיים: ולא משמע הכי בגמ'. ודעת המחמירים לאסור בשעת ק"ש בכל אופן, אבל שלא בשעת ק"ש בודאי שאינו אסור אלא כשמתכוין להנות וכדעת הרמב"ם הנ"ל, וא"כ יש [עמוד ריח] לומר שבזמירות קודש אין לחוש שיתכוונו להנות מקול אשה.

ואולי מטעם זה כתבו הפוסקים לאסור רק קול זמר אף שבגמ' נאמר קול סתם, משום שזמר גורם להרהורי תאוה ולא קול סתם שרגיל בו. מ"מ יש מקום לומר, שבזמירות קודש הזמר מעורר רגש קודש ולא הרהור עבירה. ועי' בב"י שהביא בשם רה"ג, שאף בשעה שמנגנות אם יכול לכוון לבו לתפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לבו לעי' אין לו להפסיק קריאתו. ועי' באוצר הגאונים לברכות שהביאו, וכן בחידושי הריטב"א לקידושין כתב, שהכל לפי מה שהוא אדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואינו מעלה טינא בלבו כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש, והיינו ההוא דבבא מציעא פ"ד, א ר' יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה ובכתובות י"ז, א ר' אמי [בד"ו: ר' אבהו] כו' נפקן אמהתא דבי קיסר לאפיה וכו' ולא חיישי להרהורא מטעמא דאמרן, אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול, עכ"ל. והובא בפ"ת אבהע"ז סי' כ"א.

ויש עוד סניף להתיר זמירות קודש עפ"י מה שכתב הרמ"א באבהע"ז סי' כ"א, שכל שאינו עושה דרך חיבה רק כוונתו לשם שמים, מותר. ומקור דבריו בתוס' קידושין פ"ב, א ד"ה הכל לש"ש, שע"ז אנו סומכים השתא שאנו

משתמשים בנשים, ואף שיש לחלק בין שימוש בנשים ובין שמיעת קול זמר, מ"מ יש לומר כיון שהמזמרים זמירות קודש ג"כ מתכוונים לש"ש, כדי לעורר רגשות דתיים אצל הבנות ולטעת בלבם חיבה לקדשי ישראל, יש לסמוך על המקילים. ועי' במס' יומא ס"ט, א גבי שמעון הצדיק: עת לעשות לה' וכו' ובפירש"י שם. ובמס' תמורה י"ד, ב איתא שהתירו לכתוב דברי תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, ואמרו: מוטב תיעקר אות אחת מן התורה ולא תשתכח תורה מישראל, ובמס' גיטין דף ס', א למדו מזה שמותר לטלטל ולקרוא בספר אפטרותא משום כיון דלא אפשר עת לעשות הפרו תורתך. ובוודאי שדבר זה נמסר רק לחז"ל להכריע מתי הוא העת לעשות ומה מותר להפר, ולא נמסר לכל אדם לעשות מעשה בשביל שהוא יודע כי יש כאן עת לעשות וכו'. ואולם בנידון שאין כאן איסור גמור ורק יש כאן מנהג חסידות ומדת צניעות אפשר לדרוש סמוכין ולהתיר בארץ צרפת, שכבר הגיע מצב היהדות עד משבר ואם לא נאחז באמצעים חינוכיים מנוסים ומעוטרים בהצלחה, כאותם של ארגון "עזרא" באשכנז וארגון "ישורון" בצרפת, עתידה תורה ח"ו שתשתכח מישראל, וד"ל.

ט

ולכן הוריתי למנהיגי הארגון "ישורון" שיכולים לסמוך על גדולי אשכנז, שהיו בקיאים בחכמת החינוך וידעו רוח בנות הדור שהתחנכו בבתי ספר ולמדו לשונות ומדעים, שיש להן רגש של כבוד עצמאי והן רואות עלבון ודחיפה לחוץ למחנה באיסור שאוסרים עליהן להשתתף בזמירות קודש. ולכן התירו לנשים להשתתף בזמירות של שבת. ואנו רואים ויודעים כי גדולי אשכנז הצליחו בחינוך הבנות ונשים צעירות יותר מגדולי שאר הארצות. ובאשכנז ראינו נשים מלומדות ובעלות דרגא השכלה גבוהה, שהיו חרדות על דת ישראל ומקיימות את המצוות בהתלהבות. ומשום כך אין אני מרהיב לאסור מה שהתירו הם, ובכגון דא נאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך. וכעין מה שכתב המרדכי: ובעונותינו שאנו מפוזרים בארצות שונות ועת לעשות לה' הפרו תורתך הלכך אין אנו נזהרים מללמוד בשמיעת שיר נשים ארמאיות, והובא במעין"ט בברכות שם. ואף שיש לחלק בין הנושאים, מ"מ הטעם אחד הוא, שבארצות כמו אשכנז וצרפת הנשים מרגישות עלבון ופגיעה בזכויותיהן אם נאסור עליהן להשתתף בעונג שבת ע"י זמירות קודש. ודבר זה מובן למי שמכיר טבע הנשים במדינות הללו. והאיסור יוכל לגרום לריחוק הנשים מן הדת, חלילה.

ובפירוש התניתי במכתבי להנ"ל, שאין לכופ על הנשים שצריכות להשתתף בזמירות קודש, ואם יתרצו להחמיר על עצמן, חלילה ללעוז עליהם [עמוד ריט] ולהתלוצץ בהן, שהרי סוף סוף מנהג אבותינו הקדושים בידן שנזהרו מלהתיר לנשים אפילו זמירות קודש.

ואמנם מבין אני לרוח קצת החרדים המרננים נגד "ישורון", שהם רואים במנהגיו סטיה מן המנהגים שהורגלו בהם באורח חייהם בפולין ובאונגארן. אולם הם מעלימים עיניהם מן המצב בצרפת כמו שהוא. ליהודים החרדים מן הסוג הישן אין שום השפעה על מהלך החיים, הם מרוכזים בתוך חוגם המצומצם ואינם שמים את לבם לתהליך ההתבוללות העושה שמות גם בקרב החרדים. אף החרדים שולחים בניהם ובנותיהם לבתי ספר נכריים, ואין להם שום ערובה שיהי' בכוחם לעמוד נגד הזרם השוטף ומכלה, הם בוטחים בעצמם ואינם דואגים דאגת מחר לעתידם

הדתי של ילדיהם.

צו השעה הוא ליצור חוג של צעירים וצעירות דתיים, תנועת נוער עם התלהבות מדבקות וכוח משיכה חזק, אשר בהיותם מושרשים בקרקע היהדות הדתית יסתגלו להכניס זרם חדש בקרב היהדות, זרם של להט נפשי, של רוח רענן וחי, שבכוחו לכבוש את הלבבות ולרומם את הנפשות הנחשלות, שהגעגועים לחיי קדושה של יהדות טהורה עוד לא עומעמו בקרבן. רק במסגרת זו של ארגון "ישורון" אפשר למשוך את הנוער שלעולם לא יבוא למקום אחר. ורק במסגרת זו ישנם סיכויים לשגשוג חדש של הרוח הדתי ולפעולה חנוכית כובשת וסוללת דרך.

רש"י בראשית פרשת לך לך פרק יב פסוק ה

אשר עשו בחרן - שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום.

Rabbi Daniel Travis

שו"ת שרידי אש חלק א סימן עז

אם מותר לנערים ונערות לשיר ביחד שירי קדש

א

במכתבו מיום ח' טבת ש' ז' מתאר כת"ר את דרך החינוך של ארגון "ישורון" שנוסד בארץ צרפת לפני כמה שנים, שהוא מתנהג עפ"י שיטת החינוך שהי' נהוג במדינת אשכנז לפני החורבן, ועכשיו קמו נגדו עוררים מצד חוג ידוע של חרדים, אשר לפי דעתם אין הדרך הזאת לפי רוח היהדות, כפי שהנחילונו אבותינו ורבותינו הקדושים.

והערעורים הם שנים: ערעור נגד צורת הארגון הזה, שהוא משתף בנים ובנות בעבודה ומאגדם לאגודה אחת, וערעור נגד המנהג שנהגו, שהבנים והבנות מזמרים יחד זמירות של סעודות שבת או זמירות קודש אחרות. וכת"ר שואל בשם הועידה התורנית של הארגון "ישורון" אם מותר להם להמשיך את פעולתם בדרך שנהלו אותה עד כה או צריכים להפסיק פעולתם ולגרום לפירוד הארגון, כפי התיאור של כת"ר.

ב

ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ערעורי החרדים בוודאי יש להם על מה לסמוך, שהרי עפ"י דין תורה צריך להפריש אנשים מנשים כדי שלא יבואו לקלות ראש, כמבואר במס' סוכה נ"א, ב: מאי תיקון גדול וכו' התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, ועי' סוכה נ"ב, א: ומה לעתיד לבוא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד וכו'. ועי' באו"ח סי' תקכ"ט סע' ד': חייבים ביד להעמיד שוטרים ברגלים וכו' שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה וכו'. ומטעם זה נמנעו בכל קהלות קדושות ליסד חברות שיש בהם תערובת אנשים ונשים, כידוע.

והערעור השני, וודאי שצודק הוא, עפ"י מה שנאמר בגמ' ברכות כ"ד, א: קול באשה ערוה, ויש מי שאמר שהאיסור הוא רק לשמוע קול אשה ערוה כגון אשת איש וכד' אבל לא קול אשה פנוי' שאיננה ערוה וטעו להימשך אחר לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פכ"א ה"ב וכן השו"ע אה"ע סי' כ"א סע' א', שכתבו ואסור לשמוע קול ערוה, אבל כבר הוכיח בשו"ת באר שבע שזו טעות ואין נ"מ בין נשואה ופנוי'. עי"ש בקונטרס באר מים חיים אות ג', ומדבריו יוצא שאף זמירות של שבת אסור לזמר בחורים עם בתולות.

ג

מכל מקום, כשנשאלתי ע"ז ממנהלי "ישורון" הוריתי להם שימשיכו את פעולתם עפ"י הדרך שהתוו להם גדולי אשכנז, שהיו צדיקים גדולים וכל [עמוד רטו] כוונתם היתה לשם שמים, להציל את הנוער מסכנת הטמיעה שהתפשטה באשכנז בימיהם ועי"כ הצילו כמה נפשות מישראל והצליחו לקרבם לתורה ולי"ש, וגדולי אשכנז היו

בקיאים ומומחים בחכמת החינוך ולכן הצליחו במעשיהם להקים דורות שלמים של בעלי יר"ש והשכלה חילונית כאחד, מה שלא עלה בידי גאוני גדולי ליטא ופולין, לפי שלא ידעו לכונן את החינוך עפ"י תנאי הזמן. וידוע מה שסיפר הגאון מהר"י סלנטר זצ"ל בשובו מאשכנז ושם נזדמן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר זצ"ל וראה אותו מרצה שיעורים בתנ"ך ושו"ע לפני נשים צעירות ובתולות. וכה אמר: אם יבוא מי מרבני ליטא להנהיג כן בעדתו, וודאי שיעבירו אותו מכהונתו, וכן הדין. מ"מ הלואי שיהי' חלקי בגן עדן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר. והטעם הוא משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", כמו שנבאר להלן.

והנה רבני פולין ואונגרן שנתגלגלו למדינת צרפת רואים את המנהגים החדשים שהנהיגו חרדי צרפת עפ"י שיטת גאוני וצדיקי אשכנז, והם מוחים נגדם בעוז, לפי שמנהגים אלו הם נגד דינים מפורשים בגמ' ופוסקים, כנ"ל. אולם אין הרבנים הנ"ל בקיאים בתנאי החיים השוררים במדינת צרפת ואינם רואים את המצב הירוד של היהדות שם. להיפך, בדרישותיהם הם מעמידים בסכנה את התפתחותו של הארגון הזה, אשר כבר הצליח הרבה בפעולתו החינוכית, כמו שתיאר כת"ר במכתבו וכל דבריו הם כנים ואמתיים, וזה ידוע לכל.

ד

ידוע כמה חזק שטף ההתבוללות בארץ צרפת וכמה גדול מספרם של נשואי התערובת במדינה זו. בניגוד לארצות אחרות ששם היהדות הולכת ומתגברת ומתנערת משפלותה, הנה בצרפת הטמיעה הולכת וגדלה. תנאי הסביבה הצרפתית המיוחדת, המצטיינת בקלות דעת ובדלות של עיון רציני מעמיק, רוח החירות והחופש והרדיפה אחרי נוחיות נעימה וזוהר חיצוני מקסים, גורמים להתפשטות מחלת ההתבוללות בארץ זו ורבים הם חלליה בקרב יוצאי רוסיה ופולין ר"ל, ואם לא יתאזרו ויתעודדו לאחוז בדרכי הצלה ולהקים פנת מגן לשרידים יחידים אשר יוכלו אחרי חינוכם ולימודם בקודש להכין דור חדש נאמן לה' ולתורתו, אם יזניחו את המעשה הבדוק והמנוסה של החינוך החרדי לפי שיטת גדולי אשכנז - סופה של יהדות צרפת גויעה וכלי' גמורה ח"ו. עת לעשות לה' וכו'.

עצם ההתאגדות של בנים ובנות תחת דגל התורה והמסורה מהוה כח גדול של חיזוק ועידוד לרוח הנוער שהוא נתון תחת השפעה בלתי פוסקת של בית הספר הנכרי והסביבה הגויית. הגורם העיקרי למצב המעציב והמבאיש שנולד בצרפת הוא לפי דעתי רגש הבדידות המעיק על לבו של הנוער היהודי. הנער, או הנערה היהודית, מרגיש את עצמו בודד ונעזב לנפשו. אין לו אחיזה נפשית בקרב הבית או המשפחה של הוריו וקרוביו. הבית והמשפחה של אחינו בצרפת נתרוקנו מנחלת אבותיהם וממסורתם של הווי יהודי חי ורענן, אין בהם סימן שלחיים ברוח היהדות. הרדיפה אחרי כסף ותענוגות - עולם עשתה שמות בקרבם וגרמה לפריקת עול תורה ומצוות. הצעיר היהודי כשהוא מגיע לגיל בוגר מרגיש א"ע בודד בעולמו. היהדות, כפי המתודה של הוראת הזקנים והישישים מסוג הישן, היא בעיניו חיים של נזירות ובדידות, והלימוד עצמו מורגש אצלו כשעמום מיגע, ואת היהדות הם רואים כעין גיטו רוחני של ימי הביניים שיש להחלץ ממנו בכל כוח.

הצעירים והצעירות בצרפת הם מנותקים מכל מגע ומשא חברותי עם יהדות אמת מלאה חיים ותנועה, מכל לימוד מבדח ומושך את הלב, אין שום קשר בין איש לאיש, אינם מצטרפים ואינם מתחברים זה אל זה מחוסר אידיאלים

משותפים, ולפיכך הם הולכים ונסחפים עם הזרם הזר של הסביבה הגויית. התוצאות ידועות למדי, הם הולכים ונטמעים ונבלעים בין הגויים, ולפיכך אני מקדם בשמחה ובברכה את הארגון "ישורון", שהוא עומד ונלחם מלחמת מגן לרוח ישראל ולתורתו. קודם כל הוא מגרש את הבדידות הנפשית ורוח היאוש והרפיון של הצעיר או הצעירה, בראותם כי לא אלמן ישראל ועדיין ישנם בתוכנו צעירים וצעירות שומרי תורה ומצוות. הם מעודדים זא"ז ברוח ומזרזים זא"ז שלא להתבייש מפני המלעיגים מקרב אחיהם וקרוביהם. ודבר זה בלבד כדאי הוא להמליץ [עמוד רטז] זכות על האיגוד הכשר הזה נגד מקטרגיו. ואף הלימוד בחבורה בצורה נאה ומתוקנה הוא גורם חינוכי גדול שאין להמעיט את ערכו.

גם ההכרה וההתייחסות ההדדית כשהיא נשמרת במסגרת של צניעות יהודית וכן הטיולים והשעשועים הכשרים והצנועים יש להם כוח משיכה גדול. הם יוצרים סביבה ואוירה שכולה יהודית טהורה, שבתוכה סופגים ריח של אהבת תורה ואהבת יהדות. סוף סוף אין לנו דיקטטורה צבאית ואין ביכלתנו לנקוט אמצעי כפיה נגד הנוער המתרחק מאתנו. לא נשאר לנו אלא דרך הצלה אחת ויחידה, לחבב את היהדות ולהראות את נועמה ויפיה הרוחניים במסגרת של חברותא יהודית השומרת על עצמאותה הרוחנית באומץ לב ובגאון.

ה

ועכשיו אני רוצה לבאר את הבעיות העומדות על הפרק מצד ההלכה.

לפי תיאור כת"ר יושבים הבנים והבנות בחדר אחד, אבל אינם יושבים על ספסל אחד יחד, אלא שהם שרים שירי קודש, פסוקי תנ"ך וזמירות שבת ביחד. במחנה הקיץ או במחנה החורף הם לנים בבתיים מיוחדים, גברים בבית אחד ובחורות בבית אחר, וגם השיעורים לומדים הבנים לבד והבנות לבד, והמדריכים, שהם יראי שמים ומדקדקים במצוות, מקבלים אחריות שלא יטיילו הבנים והבנות יחד אם לא באופן מאורגן בהשגחת המדריכים.

והנה במס' סוכה נ"ב מבואר שהיו מקפידים שלא יתערבו האנשים והנשים וכלשון המשנה במס' מדות פ"ב מ"ה: וחלקה היתה בראשונה והקיפופה כצוצרה, שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן, כדי שלא יהו מעורבין. וכן כתב הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ה ה"ט ובהל' לולב פ"ח ה"ב: כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ולא הוזכר שם שעשו מחיצות גבוהות שלא יסתכלו אנשים בנשים, ועי' מה שכתב הב"ח באו"ח סי' ע"ה דהסתכלות היינו התבוננות לשם הנאה, וכבר הביא ביד מלאכי כלל ה' אות קע"ז בשם הרבה ראשונים, שהאיסור הוא הסתכלות בהבטה יתירה. ועי"ש מה שפירש הגמ' בעבודה זרה כ', א: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנוי וכו', שהכוונה להסתכלות המביאה לידי הרהור עבירה. וזהו דבר המסור ללב וכל אחד מחויב להשמר מהסתכלות מתועבת זו, ולפיכך לא עשו בזה תיקון מיוחד, ורק תקנו שלא יתערבו אנשים בנשים, לפי שהתערבות זו מביאה ממילא לקלות ראש.

ורק בבית הכנסת יש תקנה קדומה לעשות מחיצות גבוהות, שלא יוכלו להסתכל משום תפילה וקריאת שמע, שאסור מטעם ערוה, כמבואר בברכות כ"ד, א שטפח מגולה וכן שער באשה ערוה, אבל באספות של רשות, כגון

בשעת הכנסת כלה לחופה או בשעת נאומים ודרשות לא הקפידו מעולם לעשות מחיצות ורק מדקדקים שלא ישבו אנשים ונשים יחד ולא יתערבו זה עם זה. ואמנם ראיתי שמביא דברי המרדכי במס' שבת פ"ג, שי"א, שכתב: כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת, עי"ש, משמע שעשו מחיצות גם בשעת הדרשה ולא דווקא בשעת תפלה וקר"ש. ונראה שזו מדת חסידות ולא מצד הדין, ומעולם לא ראינו בארצות ליטא ופולין שידקדקו בזה. והנח לישראל וכו'.

י

ומה שנוהגים לשיר ולזמר זמירות קודש בנים ובנות יחד - כבר נשאלתי ע"ז ממנהיגי המחנות, והשבתי להם, כי בבואי לברלין ראיתי בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת, והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש באו"ח סי' ע"ה סע' ג', שקול זמר אשה בשעת ק"ש אסור. ועי' שם במג"א, שקול אשה ערוה, כגון אשת איש או נדה אסור אפילו שלא בשעת ק"ש והבתולות בימינו לעולם בחזקת נדה, וידועה מחלוקת הראשונים בזה, שרה"ג וכן הר"ן והמרדכי סוברים שמ"ש בברכות כ"ד קול באשה ערוה היינו דווקא לענין ק"ש, והרא"ש אומר שם דלאו לענין ק"ש איתמר עי"ש. ויש בזה מבוכה בין מפרשי הרא"ש, שהמעדני יום טוב כתב בכוונת הרא"ש שלענין ק"ש הקילו כדי שלא יבטל מק"ש עי"ש, [עמוד ריז] וכבר השיג עליו במחצית השקל או"ח סי' ע"ה, שאין סברא לומר שלענין ק"ש יש להקל. ובאמת פשטות לשון הרא"ש דלאו דווקא לענין ק"ש אלא לעולם אסור לשמוע קול זמר וכן הבין דברי הרא"ש רבנו הגר"א שם.

והנה הרמב"ם והסמ"ג והטור לא הביאו דין זה לענין ק"ש אלא בהל' איסורי ביאה. משמע שחולקים הם על רה"ג וסוברים כהרא"ש, אלא שהם כתבו הלשון: אסור לשמוע קול ערוה, ומשמע שהאיסור הוא לשמוע קול ערוה, אבל לא קול פנוי שאינה ערוה. ונראה שאין כאן מחלוקת, שרה"ג כתב כן לענין ק"ש, דהתם נאמר בגמרא סתם: קול באשה ערוה, משמע בין נשואה ובין פנוי וכמו שדקדק בס' באר שבע המוזכר לעיל, ולכן פירש דמיירי לענין קריאת שמע, אבל שלא בשעת ק"ש מותר לשמוע קול פנוי. ואם בגמ' קידושין ע', א נאמר: נשדר לי' מר שלמא לילתא, א"ל הכי אמר שמואל: קול באשה ערוה. משמע שאפילו שלא בשעת ק"ש אסור ולכן פירשו הרמב"ם והטור דהתם מיירי בא"א והיא ערוה ולהכי אסור אפילו שלא בשעת ק"ש. ועי' בשו"ע או"ח סי' ע"ה, שכתב המחבר: יש להיזהר משמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש, והיינו כדעת רה"ג הנ"ל. ואולם באהע"ז סי' כ"א סעיף א' העתיק לשון הרמב"ם: ואסור לשמוע קול ערוה, והיינו שלא בשעת ק"ש, דאז אסור רק בערוה. וכן כתב שם הב"ש, ועי' גם במג"א סי' ע"ה שכ"כ.

ז

אולם לדינא אין נ"מ בזה, כיון דהבתולות הן בחזקת נדה וכמש"כ במ"ב א"כ אסור לעולם לשמוע קול זמר של בתולות. ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנהגו חרדי אשכנז. ואולם אחרי חקירה ודרישה נאמר לי כי הגאון הצדיק ר"ע הילדסהיימר ז"ל וכן הגרש"ר הירש ז"ל בפרנקפורט על נהר מיין התירו בזמירות קודש לזמר יחד, והטעם משום דתרי קלא לא משתמעו וכיון שמזמרים יחד אין חשש איסור, אבל לא נחה דעתי בזה וחפשתי

ומצאתי בשדי חמד מערכת קול, שהביא בשם רב ספרדי להתיר זמירות קודש של אנשים ונשים יחד.

וסמך מצאתי לדבריו ממקרא מפורש בשופטים ה' "ותשר דבורה וברק בן אבינועם" וכו'. ואח"כ ראיתי בבאר שבע שהביא פסוק זה, ודחה כי על פי דיבור שאני וכמש"כ התוס' ביבמות מ"ה, ב ד"ה מי [וראה גם בבבא קמא ט"ו, א תוד"ה אשר תשים ושבועות כ"ט, ב תוד"ה שבועת העדות] להא דכתיב: והיא שפטה את ישראל, והא אשה פסולה לדון, דעפ"י דבור שאני. אולם זה דוחק, דלגבי דין אפשר לומר שעפ"י הדבור הותר לה לדון שהיא היתה נביאה ולא ה' שם איש גדול כמותה, משא"כ לענין שיר הוא דוחק לומר כן. ובלא"ה תירצו שם התוס' תירוץ אחר, שהיא היתה מלמדת להן שידונו ואח"כ ראיתי מובא בשם החיד"א בספרו דבש לפי מערכת ק', שבשעת השראת שכינה שריא לאשה לשורר וליכא משום הרהור, ועכ"פ יש סמך למה שהביא בשד"ח הנ"ל, שבשירי קודש לא חיישינן להרהור.

ח

והנה הכ"מ כתב בטעם הרמב"ם שהשמיט את הדין קול באשה ערוה בהל' ק"ש, משום שהרמב"ם סובר שקול ושער לא נאמרו לענין קר"ש, אלא לענין שאסור להנות מקולה, וכן כתב הב"י בדעת הטור שהשמיט ג"כ דין זה בהל' ק"ש. וברמב"ם הל' איסורי ביאה פכ"א ה"ב כתב: והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכון להנות, כמי שנסתכל במקום התורף ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שיערה, אסור. משמע שרק במסתכל כדי להנות אסור, וכן כתב המאירי בברכות, וכן באשכול הל' תפלה סי' ד' הביא בשם מי שאומר שמותר לקרות ק"ש אף כששומע קול זמר של אשה ורואה שיערה אם אינו מכון להנות ממנה ולא איתמר בגמ' קול ושער באשה ערוה אלא לאסור ליהנות בקולה ושערה של ערוה. עי"ש שסיים: ולא משמע הכי בגמ'. ודעת המחמירים לאסור בשעת ק"ש בכל אופן, אבל שלא בשעת ק"ש בודאי שאינו אסור אלא כשמתכוין להנות וכדעת הרמב"ם הנ"ל, וא"כ יש [עמוד ריח] לומר שבזמירות קודש אין לחוש שיתכוונו להנות מקול אשה.

ואולי מטעם זה כתבו הפוסקים לאסור רק קול זמר אף שבגמ' נאמר קול סתם, משום שזמר גורם להרהורי תאוה ולא קול סתם שרגיל בו. מ"מ יש מקום לומר, שבזמירות קודש הזמר מעורר רגש קודש ולא הרהור עבירה. ועי' בב"י שהביא בשם רה"ג, שאף בשעה שמנגנות אם יכול לכוון לבו לתפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לבו לעי' אין לו להפסיק קריאתו. ועי' באוצר הגאונים לברכות שהביאו, וכן בחידושי הריטב"א לקידושין כתב, שהכל לפי מה שהוא אדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואינו מעלה טינא בלבו כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש, והיינו ההוא דבבא מציעא פ"ד, א ר' יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה ובכתובות י"ז, א ר' אמי [בד"ו: ר' אבהו] כו' נפקן אמהתא דבי קיסר לאפיה וכו' ולא חיישי להרהורא מטעמא דאמרן, אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול, עכ"ל. והובא בפ"ת אבהו"ז סי' כ"א.

ויש עוד סניף להתיר זמירות קודש עפ"י מה שכתב הרמ"א באבהו"ז סי' כ"א, שכל שאינו עושה דרך חיבה רק כוונתו לשם שמים, מותר. ומקור דבריו בתוס' קידושין פ"ב, א ד"ה הכל לש"ש, שע"ז אנו סומכים השתא שאנו משתמשים בנשים, ואף שיש לחלק בין שימוש בנשים ובין שמיעת קול זמר, מ"מ יש לומר כיון שהמזמרים זמירות קודש ג"כ מתכוונים לש"ש, כדי לעורר רגשות דתיים אצל הבנות ולטעת בלבם חיבה לקדשי ישראל, יש לסמוך על

המקילים. ועי' במס' יומא ס"ט, א גבי שמעון הצדיק: עת לעשות לה' וכו' ובפירש"י שם. ובמס' תמורה י"ד, ב איתא שהתירו לכתוב דברי תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, ואמרו: מוטב תיעקר אות אחת מן התורה ולא תשתכח תורה מישראל, ובמס' גיטין דף ס', א למדו מזה שמותר לטלטל ולקרוא בספר אפסרתא משום כיון דלא אפשר עת לעשות הפרו תורתך. ובוודאי שדבר זה נמסר רק לחז"ל להכריע מתי הוא העת לעשות ומה מותר להפר, ולא נמסר לכל אדם לעשות מעשה בשביל שהוא יודע כי יש כאן עת לעשות וכו'. ואולם בנידון שאין כאן איסור גמור ורק יש כאן מנהג חסידות ומדת צניעות אפשר לדרוש סמוכין ולהתיר בארץ צרפת, שכבר הגיע מצב היהדות עד משבר ואם לא נאחז באמצעים חינוכיים מנוסים ומעוטרים בהצלחה, כאותם של ארגון "עזרא" באשכנז וארגון "ישורון" בצרפת, עתידה תורה ח"ו שתשתכח מישראל, וד"ל.

ט

ולכן הוריתי למנהיגי הארגון "ישורון" שיכולים לסמוך על גדולי אשכנז, שהיו בקיאים בחכמת החינוך וידעו רוח בנות הדור שהתחנכו בבתי ספר ולמדו לשונות ומדעים, שיש להן רגש של כבוד עצמאי והן רואות עלבון ודחיפה לחוץ למחנה באיסור שאוסרים עליהן להשתתף בזמירות קודש. ולכן התירו לנשים להשתתף בזמירות של שבת. ואנו רואים ויודעים כי גדולי אשכנז הצליחו בחינוך הבנות ונשים צעירות יותר מגדולי שאר הארצות. ובאשכנז ראינו נשים מלומדות ובעלות דרגא השכלה גבוהה, שהיו חרדות על דת ישראל ומקיימות את המצוות בהתלהבות. ומשום כך אין אני מרהיב לאסור מה שהתירו הם, ובכגון דא נאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך. וכעין מה שכתב המרדכי: ובעונותינו שאנו מפוזרים בארצות שונות ועת לעשות לה' הפרו תורתך הלכך אין אנו נזהרים מללמוד בשמיעת שיר נשים ארמאיות, והובא במעיו"ט בברכות שם. ואף שיש לחלק בין הנושאים, מ"מ הטעם אחד הוא, שבארצות כמו אשכנז וצרפת הנשים מרגישות עלבון ופגיעה בזכויותיהן אם נאסור עליהן להשתתף בעונג שבת ע"י זמירות קודש. ודבר זה מובן למי שמכיר טבע הנשים במדינות הללו. והאיסור יוכל לגרום לריחוק הנשים מן הדת, חלילה.

ובפירוש התניתי במכתבי להנ"ל, שאין לכופ על הנשים שצריכות להשתתף בזמירות קודש, ואם יתרצו להחמיר על עצמן, חלילה ללעוז עליהם [עמוד ריט] ולהתלוצץ בהן, שהרי סוף סוף מנהג אבותינו הקדושים בידן שנזהרו מלהתיר לנשים אפילו זמירות קודש.

ואמנם מבין אני לרוח קצת החרדים המרננים נגד "ישורון", שהם רואים במנהגי סטיה מן המנהגים שהורגלו בהם באורח חייהם בפולין ובאונגארן. אולם הם מעלימים עיניהם מן המצב בצרפת כמו שהוא. ליהודים החרדים מן הסוג הישן אין שום השפעה על מהלך החיים, הם מרוכזים בתוך חוגם המצומצם ואינם שמים את לבם לתהליך ההתבוללות העושה שמות גם בקרב החרדים. אף החרדים שולחים בניהם ובנותיהם לבתי ספר נכריים, ואין להם שום ערובה שיהי' בכוחם לעמוד נגד הזרם השוטף ומכלה, הם בוטחים בעצמם ואינם דואגים דאגת מחר לעתידם הדתי של ילדיהם.

צו השעה הוא ליצור חוג של צעירים וצעירות דתיים, תנועת נוער עם התלהבות מדבקת וכוח משיכה חזק, אשר

בהיותם מושרשים בקרקע היהדות הדתית יסתגלו להכניס זרם חדש בקרב היהדות, זרם של להט נפשי, של רוח רענן וחי, שבכוחו לכבוש את הלבבות ולרומם את הנפשות הנחשלות, שהגעגועים לחיי קדושה של יהדות טהורה עוד לא עומעמו בקרבן. רק במסגרת זו של ארגון "ישורון" אפשר למשוך את הנוער שלעולם לא יבוא למקום אחר. ורק במסגרת זו ישנם סיכויים לשגשוג חדש של הרוח הדתי ולפעולה חנוכית כובשת וסוללת דרך.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צד עמוד ב

תנו רבנן: הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן, והמקבל מהן - אין רוח חכמים נוחה הימנו. אמר רבי יוחנן: בימי רבי נשנית משנה זו; דתניא: מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה, א"ל אשתו: ריקה, אם אתה עושה תשובה, אפילו אבנט אינו שלך! ונמנע ולא עשה תשובה; באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלוי רביות שהחזירו - אין מקבלין מהם, והמקבל מהם - אין רוח חכמים נוחה הימנו.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן כג

אם לצרף בשעת הדחק מחללי שבתות לעשרה לקדיש וקדושה

נשאלתי מתלמידי הרב ר' אברהם יוסף ראזענבערג שליט"א אם יש בשעת הדחק לצרף מחללי שבתות לעשרה, והשבתי דלמנהגנו שאף בשביל יחיד פורסין על שמע ואומרין קדושה כתלמידי רש"י בשם רש"י שהביאו תוס' במגילה דף כ"ג ואיפסק כן בש"ע או"ח סי' ס"ט יש לצרפם, דהא כיון שמקרא אחד ילפינן הדין בקדוש השם ליהרג בשאר עבירות שהוא בעשרה, והדין שאין אומרין דבר שבקדושה בפחות מעשרה, ולכן כשם שקדוש השם ליהרג הוא מחוייב אף לפני עשרה כופרים ומומרים אם אף הם מישראל כדמוכח כן מהא דסנהדרין דף ע"ד דפשיט בעית ר' ירמיה בתשעה ישראל ונכרי אחד שאינו מחוייב אלא בכולהו ישראל דאתיא תוך תוך ממרגלים שהיו כולהו ישראל כדפרש"י והתם הא היו כופרין בפרהסיא שגריעי ממחללי שבתות עיין בערכין דף ט"ו אלמא שלזה עדיפי מומרים מנכרים א"כ בהכרח שגם לענין לומר דברים שבקדושה מצטרפי.

אבל להסוברין דבעי לכה"פ רוב מנין אפשר שכיון דלא מקיימי יש להחשיבם כלא מתחייבי כדסברי התוס' כן לענין שחיטה שלא מיחשבי בר זביחה ולכן אפשר שלא יצטרפו כדסובר הפמ"ג וגם לדידהו יש לפקפק דאולי רק התם משום שמפרשין דמה שמצריך תורה שהשוחט יהיה בר זביחה שהוא מקרא דמוזבחת שילפינן מה שאתה זובח אתה אוכל יש בלשון הזה גם שיהיה זובח למעשה כמו שיש בלשון הזה שיהיה מחוייב בזביחה, וכן בגיטין דף מ"ה שממעט מוקשרתם כל שאינו בקשירה שפסול לכתיבת סת"מ אף מומר נמי משום שבלשון זה יש גם שיהיה קושר למעשה כמו שיש בלשון שיהיה מחוייב בקשירה, אבל לא משום שסברי דלא מקיימי הוא כלא מתחייבי במקום שלא נאמר לשון ששייך ע"ז גופא, ולכן אם אך עתה מתפללים יש מקום להתיר לצרפם אף לדידהו, אבל לדידן לברכו ולקדיש ולקדושה יש לצרפם. ואם ישמעו להש"ץ יכול לומר כל התפלה להוציאם דכיון שמחוייבין בתפלה יכול להוציאן אבל מעלת תפלה בצבור מסתבר שלא יחשב, אבל יש לעשות כן בשעה"ד לצאת ידי קדיש וקדושה

וברכו. ולענין קריאת התורה שצריך דוקא שיהיו כולם או רובן מחוייבין הוא ג"כ בספק זה שבארתי להסוברים דבעי רוב מנין הפריסת שמע, כי גם קה"ת שבעינן עשרה משמע במגילה שם שהוא מדין דבר שבקדושה לא יהיה בפחות מעשרה. משה פיינשטיין.

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לה אות א

כיבוד באכילה ושתיה למי שיודע שלא יברך

בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, חושבני, במי שבא אליו אורח חשוב, אשר איננו שומר תורה ומצוה, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה וכדומה, ואם הבעה"ב לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי, בגלל זה שמצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעי' ב'), וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חו"ש ביותר מהתורה, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכה"ג חושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתיה, ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עור לא תתן מכשול, משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרו"מ בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מ"מ בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע"י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן. /מילואים והשמטות/ +ואף שכע"ז כתב גם הרעק"א ביו"ד קפ"א ס"ו לענין אשה המקפת פאת ראש האיש ומ"מ כתב רק בלשון "ואולי", שאני הכא דבזה שהוא נמנע מלכבדו הוא עצמו חשיב כמכשילו ביותר. +

ונראה שאם אחד רואה בחברו ששותה יין של ערלה, ואינו יכול בשום אופן למונעו אלא ע"י זה שיחליף אותו ביין של טבל, או של סתם יינם, דמסתבר דאין כאן שום איסור בזה שעושה מעשה בקום ועשה, ונותן לו יין של טבל, כיון דלא קעביד שום מכשול, אלא אדרבה מציל אותו בכך ממכשול יותר גדול. (אך מסתפק אני לפי הכלל הידוע של המל"מ בפ"ד ממלוה ה"ב, דאין אדם נפטר מלפני עור אלא א"כ יכול הנזיר ליקח את היין בעצמו, או יש עכו"ם שיתן לו, אבל לא מפני זה שיש ישראל אחר דלא איכפת לי' לעבור ע"ש, דלפי"ז איך הוא הדין בכה"ג שיש עוברי עברה שמוכרים נבלה וטרפה לישראלים, אם מותר לישראל כשר למכור להם טרפה דרבנן, מי אמרינן דשרי, הואיל ומציל בכך את האוכלים מאיסור דאורייתא, או אפשר דמחמת האחרים שעוברים על לאו דלפני עור, אי אפשר לנו להתיר משום כך למכור טרפה דרבנן, ולהפקיע מזה האיסור של לפני עור).

ומה שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, אף על פי שע"י זה לוקח ממנו גוף הפירות של שביעית, היינו מפני שזה ממש אותה עברה, וגם אפשר שע"י הדמים הוא עלול יותר לבוא לידי עברה מאשר אילו היו נשארים אצלו הפירות עצמו, משא"כ בנד"ד, ה"ז דומה למי שקוטע אצבע מרגלו של חברו בכדי להציל אותו בכך מקטיעת כל היד שלו,

דפשוט הוא דאינו קרוי מזיק אלא מתקן, ומצוה הוא דקעביד ולא עברה, כך גם כאן אינו חשוב כמכשיל אלא אדרבה במעשהו זה הוא מציל אותו מעון חמור של שנאת תורה ולומדי', ולכן נראה דלפי הצורך שפיר רשאי לכבד אותו במאכל ומשתה, וצריך לעשות כן אף על פי שזה בקום ועשה, וכע"ז פירשו קרא דאל תוכח לץ פן ישנאך, דכיון שזה ללא הועיל הרי אתה מכשילו בלאו של לא תשנא את אחיך, ואעפ"כ הדבר צריך הכרע. /הערת המחבר/ +הלום נודע שמרן בעל החזו"א זצ"ל בשביעית סי' י"ב או"ט אינו מתיר בכה"ג באיסור ודאי. +

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנא עמוד ב

תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: תינוק בן יומו חי - מחללין עליו את השבת, דוד מלך ישראל מת - אין מחללין עליו את השבת. תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת. אמרה תורה: חלל עליו שבת אחד, כדי שישמור שבתות הרבה.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צט

באור איסור שיש בהזמנת אנשים שיבואו להתפלל בביהכ"נ בשבת כשיודעין שיבואו במאשינעס מ' לעומר תשי"ג. נשאלתי מהרב ר' נפתלי קארלבאך מדעטראיט אם יש איסור לפני עור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לביהכ"נ כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעס. והשבתי דלהזמין את הרחוקים באופן שאי אפשר שיבואו בלא חלול שבת ודאי אסור, והוא עוד גרוע מאיסור לפנ"ע שהרי הוא עוד באיסור מסית. ואף שאיסור מסית לחיוב סקילה הוא רק מסית לעבוד עכו"ם, מ"מ לענין האיסור ועונש כלפי שמיא בכל החומר שאין טוענין למסית יש בכל האיסורים כמפורש בסנהדרין דף כ"ט שיליף ר"ש בר נחמן א"ר יונתן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני אף שלא היה חטא ע"ז אלא האיסור אכילה מעץ הדעת. חזינן שאיסור מסית יש לכל עבירה, אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לע"ז, אבל בדיני שמים יענש, ולא ילמדו עליו סנגוריא.

ואיסור לפני עור יש אף באינם רחוקים כ"כ כשיודע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעס אבל איסור מסית ליכא באינם רחוקים. ואם אינה בלשון הזמנה אלא סתם הודעה שעושים מנין ונותנים פרסים להבאים להתפלל שהכוונה בעצם הוא רק לקרובים אבל ידוע שיבואו גם רחוקים במאשינעס מסתבר שאין בזה דין מסית ובדין לפנ"ע יש להסתפק. וצריכים לפרש שלא יתנו פרסים אלא לאלו שיבואו ברגליהם בהיתר.

ובדבר שרוצה להסתלק מלהיות מעמבער /חבר/ בבית הכנסת שהרבה מהמתפללים שם אין מתנהגים כשורה, דעתי נוטה שאין להסתלק כדי שיהיה מי שימחה בידם, ואין להתייאש לומר שודאי לא ישמעו, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך, ולכן אולי תועיל המחאה להרבה איסורים. אך הוא כ"ז שמתנהגים בביהכ"נ כשורה, אבל אם ישנו ח"ו מסדר ביהכ"נ כגון שיסלקו המחיצה שבין אנשים לנשים או שישנו אף במקצת סדר התפלה וקה"ת מחוייבין כל יראי ה' להסתלק מלהיות מעמבערס שם. משה פיינשטיין.